

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ У А. П. ВОЈВОДИНИ

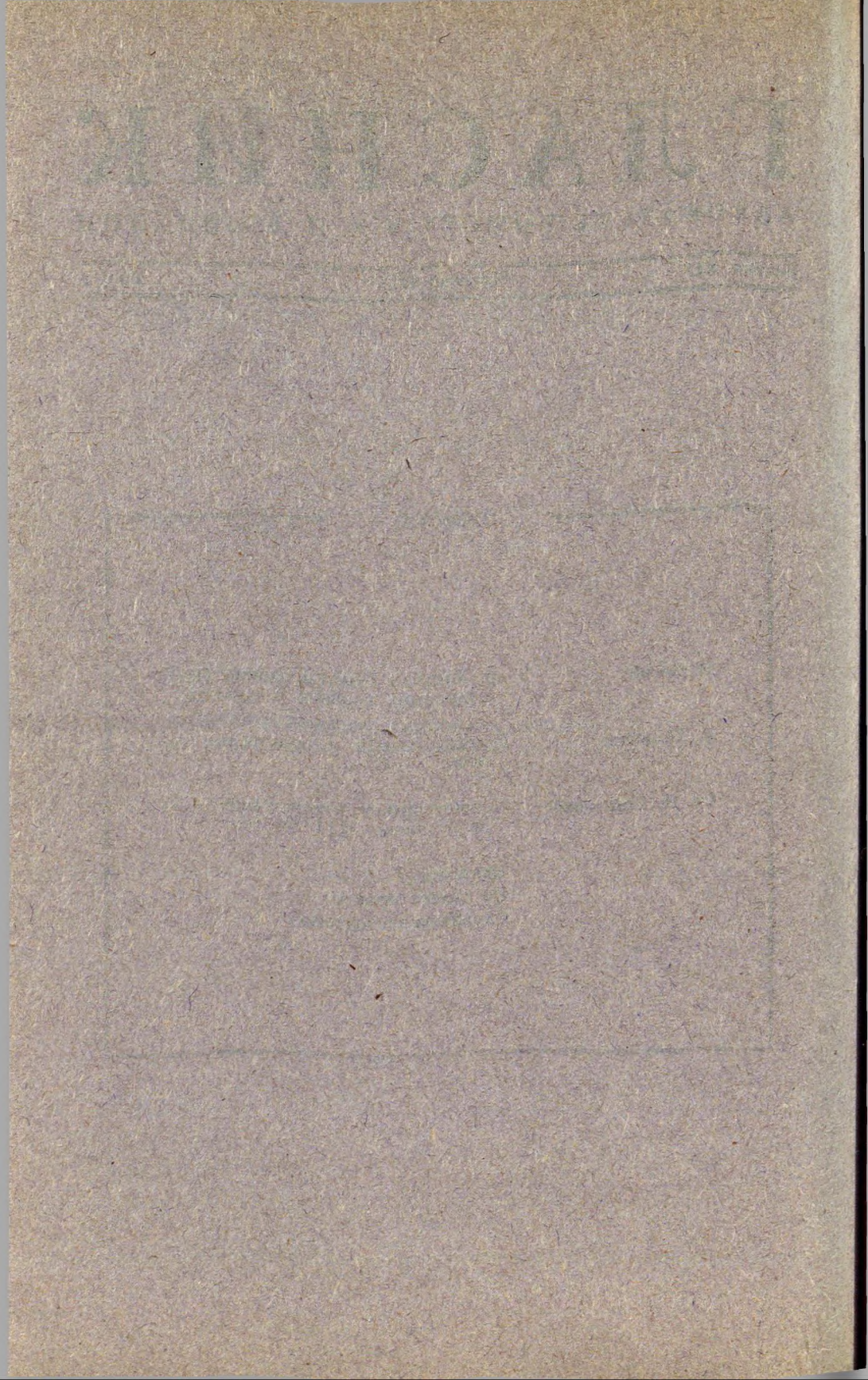
Година XIX

Октобар 1970.

Број 3¹⁰

САДРЖАЈ

- М. Ботић:** др. Михајло Полит-Десанчић (III);
политичар, правник и адвокат;
- М. Поповић:** Правни односи и производни од-
носи;
- Ст. П. Шпановић:** Правни проблеми комуналних такса
за натписне „ПТТ“ табле;
- Некролог;
Из судске праксе';
Службена саопштења.

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ У С.А.П. ВОЈВОДИНИ

Година XIX

Нови Сад, октобар, 1970.

Број 10.

Др. МИХАЈЛО ПОЛИТ — ДЕСАНЧИЋ, ПОЛИТИЧАР
ПРАВНИК И АДВОКАТ

III

Полит и народносно питање у Угарској. После пада апсолутизма (октобарска диплома 1860) нове грађанске политичке снаге Срба у Угарској (Милетићев покрет) врше одлучан и историјски политички заокрет у односу на Аустрију, који ће инспирисати политику свих српских грађанских политичких странака и снага све до пада Аустроугарске монархије. Српски политички покрет више не заснива своје националне и политичке захтеве, за очување посебности српског народа Монархије, на царским привилегијама, дипломама, патентима и рескриптима, како су то до тада чиниле водеће конзервативне снаге српског друштва у Угарској. На Благовештенском сабору истина, ове снаге још нису ликвидирание но Милетић им је задао одлучан ударац. Док је конзервативна и клерикална струја (Борбе Стојаковић), подстицана обећањима министра Шмерлинга, још увек тражила за Србе посебну државно-правну област у Аустројоком царству „Војводини српску“ — позивајући се на царске дипломе и патенте, Милетић је напустио као носилац „новог духа — времена.“

Милетић, са својим присталицама, изложио је мишљење да се питање очувања националне посебности Срба у Монархији има решити у споразуму са Мађарима, а на темељу „уставне равноправности“. На самом Благовештенском сабору Милетић је рекао: „истина је да ми имамо задатак пронаћи јемства за обезбеђење наше народности. Али, ми се имамо бринути и за уставну слободу и она је онаква иста звезда наша као и народност.“¹⁹ Напредна, либерална интелигенција у Војводини није хтела више да буде српски народ средство за подкусуривање у обрачунима Беча и Пеште. Она је правилно уочила неискреност Аустрије према Србима и аустријске планове за освајањем

¹⁹ Ник. Петровић: Грађа I.

југословенских земаља на Балкану. Стога се противила чак и федералним положајем у оквиру Аустрије. Сматрала је да је и у интересу Мађара одвајање од Аустрије и успостављање чврстих веза са другим народима Балкана и Подунавља. Српско питање везује са читавим народносним питањем Угарске и успоставља сарадњу са политичким снагама других народности. Милетићев „Тужиндански чланак“ и Бечкеречки програм јасно су поставили политичке циљеве за даљу националну и политичку борбу Срба у Аустроугарској. Народњаци се не заносе посебном државно-правном територијом у Хабзбуршкој Монархији већ траже административно-територијалну аутономију, не само за Србе у Војводини него и све остале народности у Угарској, а на принципима пуне равноправности са Мађарским народом. Предвиђања српских либералних кругова су се и обистинила. Бечка влада никада није ни донела решење по закључцима Благовештенског сабора. После дужег разматрања и дискусија „Закључци“ су једноставно стављени у архиву. Догађаји су ово питање скинули с дневног реда. Аустрија је била присиљена да склопи поравнање са Угарском, тако да јој више српски захтеви нису били потребни као мера притиска на Мађаре. Либерална интелигенција која је после Благовештенског сабора потпуно потиснула конзервативце, желела је у споразуму са либералним снагама у Угарској да нађе решење за питања опстанка и развоја српског народа у Угарској, заједничкој држави свих народа настањених на угарској територији, у настојању да се изгради једна савремена грађанска, демократска држава. Изгледало је да ће се ово делимично и остварити, јер су либералне мађарске политичке струје, до Поравнања, показивале за ова решења извесно разумевање. Ристић и др. из Србије, подстицали су угарске Србе на споразумевање са мађарским либералима, са знањем самога Кошута, који је из емиграције одржавао широке везе са свим политичким покретима који су ишли на слабљење Аустрије. Међутим, после Поравнања (1867) ствари су пошле другим током.

Либералне политичке снаге у Угарској шездесетих и седамдесетих година XIX века одиста су желеле да изграде савремену либералну грађанску државу, али су учиниле једну фаталну грешку: занемариле су проблем народности. Полазиле су од погрешног схватања, да се средњовековна Хунгарија треба да трансформише у јединствену мађарску националну, грађанску државу. Народности немађарског језика, треба да се задовоље самим тим што постају равноправни грађани, уз обезбеђење употребе матерњег језика (основно школовање на матерњем језику, приватне просветне и културне институције и сл.) те обезбеђењем верских слобода, укључујући и самоуправе верских организација. Угарски парламенат донео је Закон о народностима (1868) и Закон о обезбеђењу црквено-школске аутономије (законски чл. 9 из 1968). Овим законима су ујемчује народностима употреба матерњег језика и основно школовање на матерњем језику, као и самоуправа (народних) црква. Број

не народности нису могле, нити желеле ово да прихвате. Тражиле су народности, признање своје националне посебности, аутономан развој своје националне културе и учешће у државном и политичком животу. Првенствено на територији где су чиниле већину или релативну већину становништва. Мађарски политичари и државници одлучно су одбијали административно-територијалне аутономије на принципу народности (арондиррање жупанија и градских мунципија по принципу народности). Мађарски језик се проглашује државним језиком, док су остали језици народности потиснути у сферу приватног саобраћаја. Сви грађани Мађарске, третирају се као један јединствен мађарски политички народ. Ставови мађарске либералне буржоазије свакако носе у себи и обележје класног интереса мађарске буржоазије, али и историјски наслеђено оптерећење сентименталном идејом. Притисак овог наслеђа осећа се и касније, чак и код једног Оскара Јасија, па и Михаља Карољија. Свакако да се у предвиђању историјских кретања, развоја државе или нација у будућности, не може бити пророк, али се кроз историјску регресивност основано може поставити питање: у случају да се стара Хунгарија претворила у народносно демократску државу (Источна Швајцарска, како је Полит говорио) да ли би крахом Хабзбуршке монархије нестало и овакве Угарске државе 1918 године?

Мађарски политички кругови неосновано су се плашили „расцепкавања“ државне територије, а исто тако су неосновано претпостављали да ће временом присилно или културним и економским процесима, извршити асимилацију бројних народности. Истина да су они на плану асимилације многи учинили, али је истина и то да је ова акција код народности створила снажне политичке центре отпора, које су суочене са овим опасностима, све више окретале главу према државама матичних народа (Србија, Румунија, процес зближавања Словака са Чесима, изградња југословенске солидарности и сл.) Тај процес је био неминован и како се Мађарска све више отуђивала од народности, утолико су се народности све више повезивале са народима исте етничке групе и језика, који су имали своје државе. Ту леже узроци пропасти Угарске. Полит је усред Угарског парламента упозорио Мађаре да Угарска или мора постати источна Швајцарска или је неће бити „Magyarország vagy lesz egy keleti Svajcz, vagy nem lesz”²⁰.

Полит је по свим овим питањима научно (историјско-правно, државно-правно, социолошки) и политички у својим радовима, написима у разним листовима и многобројним говорима у разним приликама био тумач „ногов духа времена”. Већ у својој раној расправи: „Народност и њен државно правни основ” (Н. Саа 1862) поставио је Полит теоријске основе проблема народности уопште а посебно за његово решење у Угарској. Тако Полит разрађује садржину самог питања која је могла

²⁰ Др. Мих. Полит — Десанчић: Беседе I део

послужити свима онима који су се овим питањима бавили. Полит тражи да се политичке дискусије базирају на научним теоријама и схватањима и достигнућима науке савременог света: „у ово дубоко потресном времену, где европски Исток корача своје преображењу што су се народности пробудиле, било би добро да је наука о држави, биће народности у њеној државно-правној важности испитала те поставивши извесна начела помогла да се могуће од немогућег разликује”.²¹ Полит указује на научну истину да генеза народности није иста као о држави. Присна душевна веза сачињава духовно биће народа, што се огледа у језику, обичајима, заједничким интересима. Ако је више народности, обзиром на географски и политичко-демографски положај, политичком и културном историјом, те материјалним интересима повезано и једно на друго упућено, у таквим случајевима треба да се формира заједничка држава, тих народа, где су сви ови народи конституирајући фактор у форми федерације тих народности. У склопу овога треба наћи решења и за српско питање у Угарској и питања свих других народности Угарске. Надаље, Полит види и шири интерес повезивања балканских и подунавских народа уз могућност стварања савеза ових држава — конфедерације. „Тако ће можда постати Угарска савезном државом не само у обзиру на Хрватску, где то одношење већ постоји, него и гледом на Србе, Словаке и Влахе”²².

Мађарски теоретичари, политичари и државници су истicali идеју мађарског политичког народа. Полит је у више махова подвргао научној критици ову тезу тврдећи да политички народ није ништа друго него државност. Тај политички народ заправо чине сви народи, са развијеном националном индивидуалношћу, својим језиком, сопственом културом, својом тежњом да се равноправно развијају са Мађарским народом те је према томе Мађарски политички народ, само фикција. Говорећи у Хрватском сабору (1861. године) на тему односа Хрватске и Угарске, те о Војводини, Полит истиче: „на Угарском сабору свагда се истоветује Угарска са Мађарорсагом, те се ставља на исти ступањ као оне државе где генетичка и политичка народност као нпр. у Француској исто значе. Угарска је од прилике оно што и Швајцарска, где више политичких народности сачињавају и политичку народност земље”.²³ Милетић је у Угарском парламенту приликом дискусије Закона о народности (1868) о тези јединственог политичког народа Мађарске рекао: „једини политички народ, једина политичка народност, фикција је у држави од више народа и више народности, и то такви који милионима броје. Народа нема других него генетичких, а где их у држави има више, као у Угарској, ту ако се хоће политичког народа, сви су политички тј. сваком равни положај припада. Ко пак за то хоће да се сви народи у Угарској

²³ Беседе I део

мађарским називају зато што је мађарски народ земљу освојио, гј. прелази на средњовековно право мача”²⁴.

Тезу, а касније законску одредбу, о мађарском државном језику Полит овако критикује: „државни језик, то није европски израз. Изволите казати Французу, langue d' état, или Енглезу: language of state, неће то разумети пошто држава не може имати језик, већ само народ. Где племенске границе поклапају географске ту дотични народ или нација, није спала на то да наглашава национални суверенитет, државни језик, државну идеју”²⁵. Другом једном приликом говорећи о овом питању Полит вели: „народ живи у своме језику. То не значи само да неко може својим сопственим језиком слободно говорити код куће, или на улици, него значи да народ мора доћи до израза (и језиком) и у државном животу”²⁶.

Полит је добро познавао и ценио достигнућа мађарске културе, која нису била мала, али је одлучно бранио и културе осталих народа Угарске. Противио се намећању мађарске културе путем државне политике (систем школства, културних установа, забрана културних институција народности, штампе и сл.). Говорећи о културним проблемима, у Угарском парламенту, Полит указује на опасност и неодрживост мера за намећање мађарске културе путем система образовања народности, а у њему види спровођење неодрживе тезе да се створи мађарско етничко јединство, које се спроводи присиљано, асимилацијом народности. Нападајући Апоњијев предлог Закона о школству Полит вели: „ако узмемо у обзир културу само једног племена, онда то није општа култура него противност културе, јер не значи промакнуће културе, него уназађивање културе, а то је грех, па чак и злочин против културе. То недопушта образована Европа и то се не може спровести”²⁷.

Када се дискутовао предлог Закона о народности (1868) у Угарској Мађари су сачињавали испод половине становништва док су остале народности и етничке групе (Румуни, Словаци, Срби, Саси, Хрвати (Буњевци и Шокци), Русини, досељени Немци) сачињавали преко половину становништва. Румуни, Словаци и Срби имали су развијен национални индивидуалитет, сопствену културу и снажну тежњу за националном посебношћу, као и жељу и потребу за људским, грађанским и политичким слободама. Међутим, Закон о народностима касније чак није ни спровођен. Био је изиграван и дерогиран другим законима (нпр. Апоњијев Закон о школству). Када су га нотабилитети у Великој Кикинди прихватили, мађарски политички кругови нису их помогли да дођу до изражаја на политичким изборима, него је чак и Др. Н. Максимовић био онемогућен у избору за народног посланика.

²⁴ К. Н. Милутиновић: Светозар Милетић, Згб. 1934 — стр. 76

²⁵ Беседе: I део

²⁶ Беседе: II део

²⁷ Беседе: III део, Књ. 2

Деведесетих година XIX века дошло је до снажног политичког покрета румунске народности, како у Ердељу тако и у Банату, за националну и политичку афирмацију. На предлог Румуна, народносне политичке странке Румуна, Словака и Срба успоставиле су чвршће везе и изградиле заједнички политички програм. Тако је дошло до Народносног конгреса у Будимпешти 1895 године. На овом конгресу су учествовале и Српска либерална и Српска радикална странка. Овом Конгресу председавао је Др. Полит. Говори, Полита, словачког првака, Павла Мудрења и румунског, Берџа Папа, били су јасан доказ мађарској и светској јавности да политика асимилације и мађаризације није успела. Конгрес је у својим закључцима поновио већ познате ставове народносних политичких странака о карактеру Угарске државе, о етничким односима на принципу равноправности и о потреби учешћа народности у државном животу. Програм садржи двадесетдве тачке, уз обавезу учесника да се у своме политичком раду придржавају овог програма.

Конгрес констатује, да „Угарска није таква држава, којој само један народ може дати облик народни него где само скуп свију у једну целину спојених народа Угарске, држави њен облик дати сме” (тач. II). Конгрес осуђује мађарску државну националну идеју, којом један „једини народ, који ни већину становништва не сачињава себи атрибуте државности уписује помоћу себи присвојене државне власти и подчињен положај хоће да стави остале народности” (тач. III). Конгрес тражи потпуну слободу језика народности у јавном животу, државној управи и судству. Да би се ово лакше спровело треба жупаније, вароши и општине арендирати по принципу народности. Држава треба да помаже културни развитак свих народности (тач. 6. и 7.) конгрес тражи директно и једнако тајно право гласа, нов изборни систем, подвлачећи да је садашње стање такво да је за народности изборно право „илузорно” па ће с тога Срби, Словаци и Румуни апститирати (тач. 8 и 9). Конгрес тражи слободу удруживања, збора и договора (тач. 10). Захтева се пуна црквено-школска аутономија без мешања државних власти. Конгрес тражи укидање поротних судова за штампарске кривице и преношење њихове надлежности на редовне судове или пак да се ови судови формирају и на територијама где живе народности (тач. 12 и 13). Конгрес тражи да се установи министарство за народности (чл. 15). Најзад конгрес констатује да је створен политички Савез Срба, Словака и Румуна у Угарској — уз очување сопствених самосталних народних програма те позива и Русине и Немце да у овај Савез приступе.²⁸

Народосни конгрес у Будимпешти и његови закључци оставили су велики утисак на аустроугарску и европску јавност. У Паризу је одржан велики манифестациони скуп у ко-

²⁸ Беседе: II део

рист народности Угарске. Полит је у припремама конгреса, нацрта закључака конгреса и у вођењу конгреса водио прву и одлучујућу реч. Будимпештански конгрес је његов велики животни успех.

У спровођењу програма Народносног конгреса Полит је био веома активан. Пише и говори о изборној реформи, којом ће се створити „нова подмлађена, грађанска Угарска”, за којом теже сви народи Угарске и Мађари и Немађари,” У место досадашњег парламента, који задовољава само велики посад, такозвану феудалну аристократију, требаће да дође народни парламенат, који се може извојевати само с помоћу опћег, једнаког, тајног, изборног права сабирањем по општинама и с помоћу једнаке и праведне поделе изборних срезова”,²⁹ Залаже се за сразмерно представљање народности у парламенту, у жупанијама у управи и судству. „Ми смо но што би државна наука назвала: етничко-политичке индивидуалности тј. народна посебна политичка тела, а не само индивидуе, просте грађанске личности, стога као етничке политичке индивидуалности хоћемо учешћа у државном животу. Хоћемо да смо сразмерно представљени и на Сабору, у жупанијама, у праву и судству. Хоћемо да имамо своју сопствену културу, коју би држава имала да подпомаже. Према томе, ми хоћемо да се баш у интересу боље управе, према етничкој, према народносној природи наше Отаџбине заокруже жупаније. Само преображајем администрације на етничкој основи били бисмо заштићени против однарођовања”.³⁰

Полит није оспоравао државно-политичко вођство Мађара у Угарској. Он је мађарски народ сматрао основним конститутивним елементом угарске државе (историјски разлог, територијална распрострањеност, бројност и сл.). Међутим, истицао је да су и други (немађарски) народи-народности, такође конституирајући елементи угарске државе. Ови народи-народности, чине посебне етничко-политичке индивидуалности (посебно „народно биће”, посебна „политичка личност”, „Gesammpersonen”) и као такви су грађани а не само као држављани Угарске. Неки од ових уопште и немају матичних држава, као Словаци и Русини, па своју државност остварују искључиво у угарској држави.

Јсто тако, Полит није негирао примат мађарском језику у државном и друштвеном животу (језик званичења централних држ. органа, јавног саобраћаја, међусобног споразумевања грађана и сл.) Међутим, Полит сматра да овај језик не сме да потискује и гуши језике народности, поготову не мерама државних власти, јер се народности исказује — живи, у језику (један од битних елемената народног бића).

Полит једном о овом ставу пише „народности никад нису порицале вођство мађарског племена, које је историјски осно-

³⁰ Беседе: II. део

вано и оправдано, али што народности поричу, то је супремација, надмоћ, господство мађарског племена. Вођство препоставља придружење (Angliederung) а надмоћ подчињеност (Untertogdnung), која се коси са равноправношћу.

На крају овог сасвим сумарног прегледа Политовог односа према народносном питању цитираћемо неке изразитије ставове из два говора Политова у Угарском парламенту 1875 и 1879. Ово и да би се данашњи читалац, неправник и правник, осведочио о високом научном нивоу правничке спреме, о озбиљности приступа дискусији, истанчаним поличком нерву, држављанској лојалности, а привржености своме народу, Полита.

„Поштовани доме! Кад парламент није израз становништва једне земље, то се рађају изванредни, протунаравни одношаји. Није дакле само финансијално питање оно зло, од кога болује наша отаџбина. Зло је много веће. Не ваља система, не ваља главно начело, које је меродавно: да се једна народност са државом истоветује (Кретање). Ово није само фраза, то мора свако увидети, који је иоле знанствено проучио праву нарав државе”.

„И ово што ћу сада рећи, то је моје знанствено убеђење, тако јако убеђење, као што је математично са $2 \times 2 = 4$. Држава је синтеза земљишта и народа. Свагда народ ствара државу, земљиште никад. Но народ постоји само као поједина народност. По томе дакле у нагодности садржан је елеменат, који ствара државу. Али нема свагда за сваку народност увета за стварање државе, и где тих увета нема, те се сложе више народности, па створе једну државу. Но у народности остаје свагда државу стварајући елеменат. Тај елеменат не да се уништити, већ га ваља задовољити. То пак не може бити тим начином, да се томе елементу даду сви атрибути државни, јер би се тиме уништило оно што се хтело створити. Дакле ваља народност у другом правцу задовољити. И ово може бити само у држави и кроз државу. Средство је к том државна администрација. Овде ми ваља нешто врло важно нагласити (чујмо!)”. „Питање народности у Угарској није питање државно али није ни само питање употребе језика, већ је питање администрације. Ако ви мишљасте решити питање народности као питање употребе језика, то не могосте ни нас, ни вас задовољити. За то закон о народностима, или га ваља са свим укинути (Опште одобравање), или га заменити другим. (Гласови: Дакле ћемо га сасвим укинути) или га заменити другим, не са гледишта администрације (Гласови: То нећемо дочекати).

Администрација — то је велика реч. Наука о администрацији нова је наука, модерна је наука. Од кад државе постоје било је администрације, али наука о администрацији није давнашња. Једва ако постоји од неких 30—40 година. Од кад је администрација постала науком, пронашла је да са свака држава има своју повестничку административну систему. И Угарска има таку, историјску административну систему. То није ни енглески каунте, (countu) ни швајцарски кантон, ал нешто

што се и једном и другом приближава а то је жупанијска система.”

„Није то питање, господо, је ли слободно дати молбеницу котарском суду на српском, словачком или романском језику, већ је то питање, да на основу самоуправе, општине, вароши, жупаније добију типус, значај поједине народности, тако да се сваки грађанин Угарске: Србин, Словак, Роман, Сас, осећа као у својој кући, те да није странац у сопственој отаџбини. Не пада ми на ум систему кантонску, Швајцарске са системом угарских жупанија сравњивати, али по новијој реформи, која је спроведена у Швајцарској, суверенитет кантонски нема толико атрибута државног колико атрибута самоуправног. Ја сам хтео само толико рећи да тамо где се држављанин као у свом дому осећа, да тамо нема жеља које иду изван граница државе. Талијанац у Тесинском кантону Швајцарске, свако добро жели Талијанима у краљевини Италији, али тамо никаква жеља не вуче. Француза у кантону Женевском никад није завидио величини Француске. Тиме нећу да рекнем, да се у Угарској уведу кантони, него сам хтео само то рећи, да би се у жупанији угарској могла наћи архимедова тачка, са које би се могло решити питање народности, по правници и на основу државног права Угарске.”

„Поштовани доме! Ви сте са гледишта ваше народности са муниципалним законом, аутономију, самоуправу жупанијску скоро сасвим илузорним учинили и сада све више и више тежите централизацији. Зашто? Опет са гледишта ваше народности Но куда то води? Господству племена. Господство племена пак ако настане у Угарској, начиниће од питања народности не питање административно, већ питање силе. Но питање силе не може се дуго одржати, јер напредујућа цивилизација као што је укинула господство властеле, тако ће укинути и господство племена.”³¹ (из Политовог говора при расправи адресе 1875.)

Говорећи о наметању мађарског као државног језика Полит је у парламенту 1879 између осталог рекао:

„Нема сумње, поштовани Доме, и забадава ово тајити, ако се уопште таји, овај законски предлог нема просветну, већ политичну цел. Или боље рећи... да створи средством мађарског језика државну асимилацију, преливање и претапање свију народности у једну, мађарску народност. Ал ваља да смо на чисто са нарави и са границама државне асимилације. Истина асимилација игра велику улогу у стварању држава. У средњем веку збивале су се такве асимилације оружјем, освојењем, ал у новијем веку, та асимилација могућа је само на културном пољу, средством освајања које цивилизација чини. Законодавним или административним путем не да се она постићи и где нема услова за ту асимилацију, ту се она не да декретирати. На западу Европе створила је асимилација велике народе, народне државе. Ал у поступку тога преображаја, често освајачи претопише се у освојене народе. Тако Франки у романско-галску народност. Лангобарди у

талијанску. Нормани у енглеско-саску народност... У Угарској је тај развитак сасвим други био. Мађари нити су се могли препити у Словачке, нити су могли Словачке да помађаре. Ово за цело да није било ни из добре воље, ни из зле намере, већ услед граница, које је сама природа ставила асимилацији у Угарској. Те запрете, што су их Мађари у Угарској нашли у обзире Словена, нашли су их и Немци, нашли су их Татари према Русима, Турци према свима хришћанским племенима"...

„По томе развитак државни, био је други на Истоку, а други на западу. И баш због тога, што је на западу тај развитак другачији био, зато се и развио појам „нације” другачије на западу него на истоку.

„Немачки народ „deutsche Nation”, „deutsche Nationalität” значи племенску заједницу према Французима и другим народима, дочим држављанство може да је аустријско, пруско, баварско итд.”.

„У Угарском 44. зак. чл. од г. 1868. у тако званом народном закону, налазе се обадва појма, и западни и источни, јер је тамо говор о „нацији”, о „народу” и о „народностима”. Ал ово не може да поднесе знанствену критику јер тамо, где има јединственог народа, тамо нема народности, а где има народности, ту не може бити јединственог народа. (Кретање.) Или ви мислите можда, да је „нација” (nemzet) у Угарској то што је у Француској?”

„Но и на западу има држава, где племенско претпање није се могло извести, ал где је ипак државно јединство изведено. И баш због тога, што је та асимилација изведена, и у тим државама, народност не значи племенско сродство, већ држављанство. Белгијске, Швајцарске, и североамериканске народности управо нема, јер таквих народности и племена нема. Ипак у овим државама држављани себе осећају у таквој заједници, као да су сродног племена. Али у тим државама државна власт се јако чува да повреди ма и најмањим начином коју народност, јер тамо и у државној власти, и у појединих држављана влада то уверење, да кад би се повредила која народност, да би се тиме повредио и државни интерес.”

„Но каже се, да тај законски предлог има политичну цел: цел државне асимилације. Ал ово је права сањарија, кад за то услова нема. Па кад при свем томе ви ипак хоћете то да покушате извести, то онда од читаве ствари не правите културно питање, но питање силе.”

„Питања силе могу да ставе само велике државе и велики народи. Немачка може да стави питање спле у обзире Елзаса, Русија у обзире Пољске, ал мањи народи и мање државе, кад стављају питања силе, онда међу на коцку свој опстанак. Жалостан пример у том обзире даје Пољска. Пољска је негда била јака држава. Ал њену јачину нису сачињавали само Пољаци, већ и Малоруси и Козаци. Несрећа Пољске започела је,

³¹ Беседе: I. Књ. стр. 230—233 и 426—433

кад су Пољаци хтели да покатоличе, да начине Пољацима Малорусе и Козаке.”³² Изражујући данас идеје и принципе Полита о овим проблемима намећу нам се две актуелне мисли: Стоји и данас Политова порука од пре сто година, да у политичком третирању и решавању ових проблема треба озбиљно, водити рачуна о резултатима научних испитивања ових друштвених феномена. Сигурно да и у данашњем политичком третирању питања и проблема нације, народа, народности, националних мањина, етничких и етнојезичких питања и односа, државно правних питања и сл. треба озбиљно проучавати и уважавати научне резултате проучавања и испитивања о суштини и савременом стању ових друштвено-историјских и друштвено-правних феномена (наука о држави — државно право, уставно право, јавно право — етнографија — етнологија — истогија — социологија — статистика демографија и др.), што ће помоћи „да се могуће од немогућег разликује”. И, зар нам неке од Политових идеја из ове области, разуме се у својој основи — и данас не би могле добро послужити за расправљање и решавање сличних проблема наше данашњице!?

Полит као парламентарцац. Полит је учествовао у парламентарном животу дуго низ година. Од времена када је ушао као представник Срема у Хрватски сабор 1861. па све до 1910. када је на парламентарним изборима за Угарски парламент изгубио на изборима као кандидат Српске народне либералне странке у уздинском изборном срезу

Полит је биран за народног посланика у Хрватски сабор узастопно три пута. Први пут 1861. као претставник сремске жупаније, други пут 1865., а трећи пут 1867. као посланик иришког среза. У Хрватском сабору Полит је развио велику активност на линији братства и пуне солидарности Хрвата и Срба у Аустроугарској. Одржао је више значајних говора. Држећи Аустрију главним непријатељем Јужних Словена, када је вођена акција после Октобарске дипломе за повезивање Хрватске са Аустријом, био је на страни униониста. Сматрао је да ће Хрватска у заједници са Мађарском постићи далеко повољнији положај, па је на Сабору истицао да Троједница стоји у односу према Аустрији само као персонална унија. Полит је у Хрватском сабору водио борбу за територијално и државно-правно обједињавање Далмације са Хрватском и Славонијом. Приликом дебате у Сабору о закључцима Благовештенског сабора и о положају Срема у Троједници, Полит је одржао значајан говор о Војводини и затражио пуну подршку Хрватског сабора да се српски захтеви узму у претресање. Врло су интересантни његови говори о називу народног језика, о веројавности, о равноправности латинице и ћирилице и о аутономији православне цркве. Када је Еуген Кватерник говорио о називу језика изјавио да је Сабор назив Југословенски језик узео ради концесије Србима, Полит је одговорио: југословенски језик не може постојати, јер се језик не везује географским појмовима, него за народ. Језик се може називати само по народу. Зато он

сматра да језик у Тројној краљевини треба називати: Хрватско-Српски.

После Аустро-пруског рата Аустрија је била принуђена на поравнање са Угарском, па је ово поравнање убрзо и склопљено, остављајући Хрватску на милост и немилост Угарске. Баном постаје злогласни Левин Раух. Овај је октроисао нови изборни ред, спровео је изборе тако, да су у Хрватски сабор ушли огромном већином привржени му људи. Међутим, и поред свих притисака у Срему су поново изабрани и Суботић и Полит. Међутим, прави политички представници Хрвата и Срба били су онемогућени у Сабору, па су се из Сабора повукли. Последњи пут је Полит присуствовао седници Хрватског сабора 8. 1. 1868. Тога дана је Јован Суботић у име опозиције дао ову изјаву:

„Остављајући саборницу, просвједујемо проти свима закључцима овога на протууставном и незаконитом темељу састављенога сабора. Просвједујемо проти подређењу Троједне краљевине под краљевину Угарску”.

Полит је стекао у Загребу и Хрватској велики број пријатеља. Полит ће дуги низ година одржавати пријатељске односе са истакнутим хрватским политичарима и јавним радницима. У Угарском парламенту увек је бранио интересе Хрватске. Чувен је његов говор у Угарском парламенту 1880 године када је претресана финансијска нагодба између Угарске и Хрватске. То је била читава студија о државно правним односима Хрватске и Угарске. Полит је оштро напао Угарско-хрватску нагодбу, као и сада финансијску нагодбу, тражећи финансијску самосталност Хрватске. Статистичким и цифарским подацима доказивао је да Хрватска даје 55% средстава за које нема уопште интереса. Све ово у парламенту где су седели политички представници Хрватске, а да ни један од њих није дигао глас против политике угарске владе нити подупрео излагања Политова... чак је био нападнут од хрватског посланика каноника Вучетића. Председник Тиса назвао га је „незваним адвокатом Хрвата”. Овај Политов говор имао је великог одјека широм Хрватске, а посебно био поздрављен од стране Штросмајера. Штросмајер и Рачки су иначе имали високо мишљење о Политу и његовој улози у борби за остваривање политичког јединства Хрвата и Срба. Тако је једном Штросмајер рекао: „Један Полит више вриједи, него наших 33 у Сабору Мађарском”.³³

Полит је бранио право Хрватске на Ријеку, дизао глас против мађаризације у Хрватској (грбови, натписи, језик и сл.) Неслоге Хрвата и Срба у Хрватској тешко су га се доимале. У своме чланку „Троједница наша узданица” (Браник 1887) залаже се за добре односе Срба и Хрвата и упозорава Србе да је Троједница и њихова отаџбина.

³² Беседе. I. књ. стр. 230—233 и 426—433

³³ Др Виктор Новак: Др Мих. Полит Десанчић и Хрвати. Л. М. С. 1934.

„Но у овој нашој Монархији има народ српски једно земљиште на коме се може осећати као у својој кући, земљиште на коме га не окружују туђи елементи, већ где се свуда слуша свој рођени језик, од ушћа Саве па све до залива которског. Хоћемо ли рећи, да на том земљишту живи један народ или ћемо рећи да живе два најрођенија племена — свеједно. То је земљиште наше, јер наш народ на њему живи, звао се он српски или хрватски народ. А на том земљишту знао је наш народ вековима очувати своју светињу, своју народност, знао је очувати своје право, створио је себи неки државни живот, па тај државни живот на основу наше народности одржати и свима средствима бранити — за тим ваља да иде сваки родољуб Србин и Хрват, то ваља да му и спада у свету дужност. Државни живот у Троједници налазио је израза у уставу, тај државни живот имао је у повесници час већег, час мањег обима, али никад није спао на низак ступањ просте жупанијске автономije. Хрватска се свагда сматрала као краљевина, и бан хрватски некад је поносио узвикнуо Угарској: *regnum regno non praescribit leges...*”³⁴

Дошавши из Загреба у Нови Сад где је отворио адвокатску канцеларију Полит ступа на парламентарну арену Угарског парламента, прво као припадник Милетићевог политичког покрета, а касније као председник Српске народне либералне странке.

Године 1873. укинута је војна граница у Шајкашкој и у Банату, а ови региони, претежно настањени Србима укључени су у угарску администрацију. Расписани су први избори за Угарски парламенат за ове територије. Мађарске владајуће странке кандидовале су и у Шајкашкој и у бившој Банатској граници Србе кандидате (у Шајкашкој: Борђе Поповић — Даничар, у Банату Александар Стојачковић). Српска народна странка кандидовала је у Шајкашкој Лазу Костића, а у Банату Полита. Влада је користила сва могућа средства притиска и поткупуивања да би онемогућила избор народњака. Међутим, и Лаза Костић и Полит су били изабрани огромном већином гласова. Политов избор је био чак и поништен, али је на поновним изборима Полит поново тукао свога противника. Тако је Полит први пут ушао у Угарски парламенат.

Појавом Полита у Угарском парламенту знатно су ојачани редови народносних посланика свих народности Угарске, а посебно српских народњака. Полит се одмах одужио својим бирачима Граничарима подносећи у Парламенту интерпелацију о тешкоћама које су настале после развојачења границе.

На парламентарним изборима 1875. Полит је поново кандидован у Панчеву. Убедљиво је победио свога противника Грофа Радаија. Била су то врло критична времена, обзиром на прилике на Балкану. Дошло је до Српско-Турског рата, хапшења Милетића, прогона истакнутих политичких првака,

³⁴ Браник 1887 — Полит „Троједница наша узданица,”

Срба и других народности. Полит је о овом заседању у Парламенту одржао више значајних говора: О источном питању, о повреди посланичког имунитета Милетића, о Милетићевом процесу, о окупацији Босне и Херцеговине, о кутурним приликама у Угарској, о политици маџаризације итд.

На изборима за Угарски парламенат 1878 Полит је био изабран у уздинском изборном срезу, потукавши владиног кандидата Миту Стојковића. На изборима од 1881. Полит је по четврти пут изабран у Банату, а по други пут у уздинском срезу. У оба ова заседања парламента Полит је одржао више значајних говора: О догађајима на Истоку, о Босни и Херцеговини, о Берлинском конгресу, о проблемима народности, о односима Хрватске према Угарској, о црквено-школској аутономији итд.

На изборима 1884. Полит се није кандидовао услед насталог расула Српског (Милетићевог) народног политичког покрета.

На парламентарним изборима 1887. Полит се кандидовао у белоцркванском изборном срезу. Међутим, услед политичке поцепаности српских бирача и великог притиска владајућих кругова Полит је пропао на изборима.

Од избора за Угарски парламенат 1892. године Политова Српска народна либерална странка у споразуму са румунским и словачким народњацима — није учествовала на изборима. Народњаци су донели одлуку за политичку апстиненцију, због тешких политичких прилика у којима се налазе народности Угарске. У прогласу се између осталог каже: „Пасивна опозиција немађарских народности, коју сачињавају већина становништва наше отаџбине, може да важи као живи протест против ненаравних политичких одношаја у Угарској и кадра је, да у јавном мњењу Европе прави велики утисак против сада владајуће системе у обзиру на немађарске народности”³⁵

Године 1906 враћа се Полит поново у Угарски парламенат. Сада изабран у Великој Кикинди. Полит у име народносног клуба посланика (који је бројао 14 Румуна, 7 Словака и 4 Србина), подноси и брани „народносну адресу” која је снажно интерпретирала народносни програм из 1895. године. Повратак народносних посланика у Угарски парламенат осведочио је да је народносни покрет у Угарској још увек снажан. Шта више унео је и нове акценте, сада већ потпуно без наде за решење народносног питања, више као сведочење друге, националистичке оријентације народности. У овом заседању Полит је говорио против Апоњијевог школског закона, о велеиздајничком процесу, о Фридриховом процесу, о железничкој прагматици у Хрватској, о односима Угарске и Србије итд.

На изборима 1910 године Полит се није могао кандидовати у Великој Кикинди, јер су против њега развили агитацију не само радикали већ и демократи који су тих година

³⁵ Беседе — II део стр. 118—119.

почели своју политичку активност, разуме се уз агитацију и владиних странака. Стога се Полит кандидује у уздинском срезу, где и радикали постављају свога кандидата (Др. Мита Мушицки). Председник владе Гроф Куен Хедервари потрошио је много новца и труда да осујети Политов избор у чему је и успео. На изборима је победио владин кандидат Стева В. Поповић — чика Степа. Од овог времена Полита више нема у Угарском Парламенту.

Политови многобројни говори, интерпелације и новински написи о раду парламента и о питањима која су претресана у парламенту, имали су широки публицитет у тадашњој угарској штампи. Неке значајније говоре Полит је објавио у својим књигама „Беседе др. Мих. Полита Десанчића“. Углавном, објављени говори у Политовој књизи дају целокупан преглед Политовог парламентарног деловања и драгоцен су материјал не само за проучавање Политове личности него и тадањих политичких прилика у Војводини и Угарској (Аустро-Угарској).

Значајну парламентарну активност развио је Полит и у Српском народном црквеношколском сабору у Срем. Карловцима. Још за време Милетића, када су народњаци успоставили своју политичку контролу у Сабору. После Милетића Политови либерали воде главну реч у Сабору (И. Вучетић, М. Димитријевић, Н. Максимовић, Касапиновић и др.) све до преовлађивања радикала (1902). Полит и после овога политички дела у Сабору са позиција опозиције радикалима.

Борба у Карловачком сабору либералног српског грађанства вођена је на два плана. Против мешања државних власти у ствари црквеношколске аутономије, у одбрани аутономних права српског народа, у црквеношколској области. И, против високог клира-епископата, који се ради очувања својих привилегованих друштвених позиција ослањао на власт, било мађарску, но углавном на дворске кругове.

Карловачки сабор као највиши орган аутономије играо је значајну улогу у животу аустроугарских Срба јер је обједињавао све Србе православне вероисповести из читаве Монархије, био њихов црквеношколски парламенат (и нешто више од тога) и јер је располагао огромним материјалним средствима-имовином и фондовима Цркве. Народњаци су успели да Сабор лаицизирају и потисну епископат. Тако је значајна народна имовина стављена под контролу грађанских политичких странака и успостављен снажан грађански утицај у школству. Све је то било од великог и националног и политичког значаја за српско грађанство, а у крајњој линији и за српски народ у Аустроугарској. Политов допринос овој борби и овим успесима је огроман. Није било значајнијег догађаја у црквеношколском аутономном животу, а да се није тражила, или чула нестражено и реч, Полита. И не само то, Полит је смело користио јавну трибину Сабора за свој национални и политички рад, баш као да се налази у Хрватском сабору или у Угарском парламенту.

Значајан је и представничко-политички рад Полита и у представништву Н. Сада. Још од Милетићеве мунципије па кроз читав низ деценија. У представничким телима Н. Сада увек је било, некад више некад мање, Политових либерала, а и сам Полит је много пута био градски представник. Полит је сматрао Нови Сад (српском) Женевом (у Угарској) и настојао да се то спроведе и у живот. Полит је и са те политичке позиције много учинио за унапређење Новог Сада, у привредном и културном пољу и за очување стално угрожаваних српских нац. и политичких интереса у Н. Саду.

(наставиће се)

Милорад Ботић

ПРАВНИ ОДНОСИ И ПРОИЗВОДНИ ОДНОСИ

Истраживање везе која постоји између правних односа и осталих односа у друштву, а пре свега производних односа, доприноси откривању карактера правних односа и конструкцији њиховог појма. Правни односи морају бити изучавани у троуглу у коме једну страну чине сами правни односи, а друге две стране правне норме и друштвени односи.

Ако се оставе на страни идеалистичка схватања, присутна у правној науци буржоаских земаља, по којима су правни односи независни од производних односа, и чак одређујући фактор у друштву, као и вулгарно-материјалистичка, економистичка схватања, по којима између правних и производних односа треба ставити знак једнакости, остаје да се размотри веза између правног и производног односа са становишта марксистичке теорије права.

Са жаљењем констатујемо да код нас ни општа теорија права, ни специјалне правне науке овом питању нису посветили довољну пажњу. Не само да недостаје монографска обрада, већ се слободно може рећи да нема ни озбиљнијег чланка. Стога ни овај рад нема претензија да попуни наведену празнину. У њему је учињен напор да се одреди оквир и правци могућег изучавања везе која постоји између правних и производних односа. Уједно су изнети ставови савремене совјетске и југословенске правне науке који најбоље показују колико је на овом пољу мало урађено.

I

О појму правног односа смо говорили на другом месту.¹

Тамо смо констатовали да се и поред богате књижевности о овом питању још увек воде расправе. С једне стране

¹ В. наш рад Прилог дефиницији правног односа, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, II/1967—1968., с. 283—306.

то условљава сложеност посматраног феномена; с друге стране, међутим, сасвим непотребно долази до термилолошких спорова што отежава саобраћање између обрађивача овог питања; најзад, истраживање правног односа искључиво употребом формалнолошког метода водило је традиционалну правну науку странпутици, а не правом решењу. Тек комбинацијом нормативног и социолошког метода, истраживањем не само логичке структуре правног односа, већ и веза између правних односа и осталих односа у друштву, а пре свега производних односа, могуће је открити не само анатомију, већ и физиологију правних односа.

У поменутом раду смо указали на разликовање апстрактних и конкретних правних односа. Апстрактни правни однос смо дефинисали као правном нормом *условљен* друштвени однос између апстрактно одређених субјеката права, који се састоји из апстрактног субјективног права једне и апстрактне правне обавезе друге стране. Одатле смо закључили да су апстрактни правни односи, у ствари, саставни делови правне норме и да, с тог гледишта посматрано, правне норме и нису ништа друго него спреге апстрактних правних веза. Конкретни правни однос смо одредили као на основу правне норме *успостављен* друштвени однос између конкретних субјеката права, који се састоји из конкретних субјективних права и конкретних правних обавеза. Ту смо указали да се субјективна права и правне обавезе могу реализовати само у конкретним правним односима.

У овом раду ми ћемо под изразом „правни однос“, уколико га употребимо без даље квалификације, подразумевати конкретне правне односе.

II

По мишљењу К. Маркса не могу се „ни правни односи, ни државни облици (...) разумети ни из себе самих, ни из тзв. општег развитка људског духа, него (...) им је корен напротив у материјалним животним односима...“²

Производни односи чине основу правних односа. Пошто правни односи припадају друштвеној надградњи, основне законитости које владају између базе и надградње постоје и између производних односа и правних односа. Чак се може рећи да производни односи врше далеко јачи утицај на правне односе него на неке друге делове друштвене надградње. Утицај производних односа на правне односе се испољава у три правца: производни односи *проузрокују* правне односе, у том смислу што су они примарни, а правни односи секундарни; производни односи *мењају* правне односе, у том смислу што промена производних односа повлачи за собом промену правних односа;

² К. Маркс, предговор за Прилог критици политичке економије, К. Маркс — Ф. Енгелс, Изабрана дела, том I, Култура, 1949. с, 237.

најзад, производни односи одређују тип правних односа.³ Али, погрешно је мишљење да су правни односи у сваком конкретном случају одређени производним односима. Овде не постоји апсолутни детерминизам. Правни односи, као елеменат друштвене надградње имају и свој самосталан пут кретања. На правне односе, поред производних односа, често утичу и остали делови друштвене надградње. Поред тога, правни односи имају и своје „унутрашње самокретање”, које не трпи утицај како друштвене основе, тако ни друштвене надградње. Ф. Енгелс је истицао да право „мора бити у себи усклађен израз”, како не би „својим унутрашњим противуречностима” било „противно само себи”.⁴ Али, тада се често „губи верност одражавања економских односа”.⁵

Међутим, правни односи не могу бити арбитрерно одређени. Они су, преко правних норми, на основу којих настају, у крајњој линији, одређени производним односима. Маркс и Енгелс су критиковали „иаузију” правника, који су мислили „да закон почива на вољи и баш на вољи отргнутој од њене реалне базе, на слободној вољи”.⁶

Правни односи не представљају пасиван одраз производних односа. Једном настали, они врше повратан утицај на базу, на производне односе. Тако између производних и правних односа не постоји узрочни, већ узајамно условљен, дијалектички однос.

Повратан утицај правни односа на производне односе манифестује се кроз успостављање и реализацију субјективних права и правних обавеза. На овај начин, у ствари, правне норме, које се реализују у правним односима, више повратно дејство на производне односе. По мишљењу С. Ф. Кечекјана повратан утицај правних норми на производне односе врши се „кроз установљење конкретних права и обавеза, кроз систем конкретних правних односа”.⁷ Ово се дејство, вели С. Ф. Кечекјан, „ефективније показује” уколико правне норме „шире и пуније (...) уђу у живот”.⁸ И А. А. Пијонтковски и истиче да се повратан утицај правних норми остварује „у процесу реализације правних норми у правним односима”.⁹

³ В. Р. Лукић, Основи социологије, Београд, 1962., с. 285—286.

⁴ Ф. Енгелс, писмо Шмиту од 27. X 1890., К. Маркс — Ф. Енгелс, Сочинџениа, т. 37, Издање второе, Москва, 1965. с. 418.

⁵ Исто, с. 418.

⁶ К. Маркс — Ф. Енгелс, Немачка идеологија, I књига, превео и предговор написао Д. Недељковић, Култура, Београд, 1964. с. 67. В. о томе Н. Г. Александров, Правовие и производствене одношенија в социјалистическом обшчестве, Вопросы философии број 1/1957. с. 45; А. К. Сталъевич, Некоторые вопросы теории социјалистических правовых отношениј, Совјетское государство и право, бр. 2/1957. с. 25.

⁷ С. Ф. Кечекјан, Правоотношениа в социјалистическом обшчестве изд-во АН СССР, Москва, 1958, с. 14.

⁸ Исто, с. 12.

⁹ А. А. Пијонтковскиј, Некоторые вопросы общчей теории государства и права, СГП, бр. 1/1956. с. 18. В. и Н. Г. Александров, Закон и правоотношенија в совјетском обшчестве, Москва, 1955. с. 88.

Повратним утицајем правних норми, односно правних односа, законодавац жели постићи одређене циљеве у друштву. Али, у овом погледу, законодавац није свемоћан. Ако пређе оквира, који су у крајњој линији одређени друштвеном осном, његова творевина — правна норма, остаће без живота, празна апстракција, пошто неће моћи да се реализује кроз форму правних односа. У „нормалним оквирима”, међутим, законодавац врши утицај на производне односе избором правних чињеница, које установљава хипотеза правне норме и успостављањем, у случају њиховог настанка, правних односа, субјективних и права и правних обавеза. У избору правних чињеница се, према томе, огледа слобода, али и ограниченост законодавца.¹⁰ Кад би правни односи могли да настану у свим случајевима и без правних чињеница законодавац би, онда, био свемоћан, пошто би се његове творевине — правне норме увек реализовале кроз форму правних односа.¹¹

IV

По мишљењу Т. Живановића постоје две врсте друштвених односа: једна „које тек право ствара као социјалне односе (као однос својински)” и друге „које право налази већ постојеће као социјалне односе (као родитељски однос)”.¹² Напомиње да се правни односи из друге групе нарочито срећу у приватном праву. Наводи процесуалне односе, као типичан пример где право ствара правне односе и као социјалне односе.

Мислимо да је могуће критиковати гледиште Т. Живановића. Пример својинско-правног односа, који он наводи, показује супротно од оног што он мисли. Својински однос, као друштвено-економски однос је *conditio sine qua* поп образовања правног односа својине. Ако би било обрнуто, друштво би се могло, путем права, обликовати у било ком правцу, као што се од воска могу правити различите фигуре. Чини нам се, међутим, да би законодавац прокламовањем правних односа својине. Ако би било обрнуто, друштво би се могло, путем права, обликовати у било ком правцу, као што се од воска могу правити различите фигуре. Чини нам се, међутим, да би законодавац прокламовањем правних односа својине, без вођења рачуна о друштвено-економским односима стварао празне апстракције. Стога је гледиште Т. Живановића извртање проблема „на главу”, мистична вера у свемоћ права. Путем права се једино може *постојећим* друштвеним односима дати правни карактер. Исто тако, могуће је да се унапред, на општи начин, створи

¹⁰ В. М. Вуковић, Опћи дио грађанског права, књига I, Загреб, 1959. с. 39.

¹¹ Исто, с. 39.

¹² Т. Живановић, Систем синтетичке правне филозофије, III књига, Београд, 1959, с. 71.

апстрактна правна веза између учесника *могућих* друштвених односа. Право, дакле, у стварању друштвених односа има релативно скромну улогу. Са процесуалним односима ствар је, међутим, другачија. Истина је да у природи не постоје процесни односи пре правних норми, које их предвиђају. Тачно је, исто тако, да процесно-правни односи, као друштвени односи могу да постоје, како истиче и В. С. Основин, „само у форми правних односа”.¹³ То их одликује од осталих правних односа. Али и процесно-правне односе узрокују потребе одржања и нормалног функционисања датог класног поретка. С друге стране, треба имати у виду да процесно-правни односи изгледају створени само од права, ако се изоловано посматрају. Кад их, међутим, доведемо у релацију са материјалним правом, тачније са друштвеним односима које право регулише, онда се види да су и процесно-правни односи, у ствари, само одраз тих друштвених односа.¹⁴

V

Да би се подвукла разлика између правних односа и друштвених односа који припадају бази, истиче се, као битна карактеристика правних односа, њихов вољни карактер.

Друштвени односи који припадају бази су материјални односи. Они се формирају независно од људске воље и свести. То, пак, значи да „људи нису слободни” у избору самог „начина производње”, јер објективне економске законе „не могу нити укинати нити изменити”, већ их могу „само упознати и искоришћавати”.¹⁵ С друге стране, међутим, било би погрешно мислити да су акти људи у друштвеној производњи лишени њихове воље, да они делују инстинктивно и бесвесно. Прихватање оваквог става неминовно доводи до закључка да друштвена надградња не може ни имати активно дејство на друштвену основу. Повратно дејство надградње на друштвену базу, међутим, управо проистиче из чињенице „што се производни односи изражавају у актима вољног понашања људи”.¹⁶ Објективни економски закони омогућују, по правилу, више варијанти вољног понашања. Тако је могуће да се, путем права, активност људи усмери у правцу који омогућује нормално функционисање класног поретка.

Правни односи спадају у идеолошке односе. Пре него што се формирају они пролазе кроз свест људи. Стога, правни односи, као идеолошки односи, чине надградњу над материјалним односима.

У правним односима као идеолошким односима испољава се однос људских воља. Правни односи су, дакле, вољни од-

¹³ В. С. Основин, Государственно-правовые отношения, Москва 1965. с. 6.

¹⁴ В. И. Саво, Социалистическое право, Москва 1964. с. 313.

¹⁵ В. Н. Г. Александров, н. д., с. 85.

¹⁶ Н. Г. Александров, н. д., с. 85.

носи.¹⁷ Од осталих друштвених односа правни односи се одликују „особеним карактером везе” која постоји „између њихових страна”.¹⁸ Ова веза се састоји из субјективних права и правних обавеза.

К. Маркс је у „Капиталу” објашњавајући процес размене писао:

„Робе не могу ићи саме на тржиште, нити се саме размењивати. Зато морамо потражити њихове чуваре, тј. њихове власнике. Робе су ствари, па стога без отпора према човеку. Кад неће милом човек може употребити силу, другим речима узмеће их. Да би ове ствари доводили у узајамни однос као робе морају се њихови чувари држати један према другом као лица чија воља обитава у тим стварима, тако да неко отуђујући властиту робу може и да присвоји туђу само вољом другог, дакле и овај и онај то могу учинити само помоћу заједничког акта воље. Тога ради морају један другог признати као приватне власнике. Овај правни однос чији је облик уговор, био овај облик законски развијен, или не, јесте однос воља у коме се огледа економски однос. Овом правном односу или односу воља даје садржину сам економски однос. Ту лица постоје једно за другог само као представници роба, дакле, као њихови власници”.¹⁹

Овај много цитирани Марксов став често се погрешно интерпретира. Тако се, понекад, каже да „сваки правни однос” има за претпоставку „општи вољни акт његових учесника”.²⁰ Међутим, овде, Маркс ставља под своју критичку лупу правни однос чији је облик уговор, а не правни однос уопште. Код уговорног правног односа заиста је потребна „двострана вољна изјава”. Али, код неких врста правних односа двострана вољна изјава није услов за настанак правног односа. С друге стране, чињеницу да је правни однос, чији је облик уговор, вољни однос треба схватити у тачно одређеном смислу. Наиме, овде правни однос не настаје благодарећи тајанственим карактеристикама индивидуалне воље његових учесника, већ на основу законског императива, којим се признаје овакав значај актима индивидуалне воље.²¹

¹⁷ В. Теорија государства и права, под редакцијом П. С. Ромашкина, М. С. Строговича, В. А. Туманова, Изд-во АН СССР, Москва 1962, с. 475. А. И. Денисов, Основи марксистичко-ленинистичке теорије државе и права, превод, Београд 1949., с. 412; Н. Г. Александров, н. д., с. 93; Строгович-Голунски, Теорија државе и права, превод, Београд 1946, с. 235; А. К. Стаљевич, н. ч., из СГП, бр. 2/1957, с. 24; Агарков-Генкин, Совјетско грађанско право, књ. I, превод, Београд, 1948. с. 84; итд.

¹⁸ В. Н. Г. Александров, н. д., с. 107.

¹⁹ К. Маркс, Капитал, I том, I књига, Култура, Београд 1964., с. 93—94, У цитираном тексту курзив је наш.

²⁰ В. о томе Н. Г. Александров, н. д., с. 96.

²¹ Исто, с. 96.

Правници се разилазе у погледу схватања карактера воље, која постоји у правном односу.

По мишљењу једних, ту је релевантна класна воља, која је учвршћена правном нормом. Тако, кад говори о вољном карактеру правних односа С. Ф. Кечекјан вели да се „може сматрати као установљено” да „у правним односима налази свој израз класна воља, која је учвршћена у правним нормама”.²²

По мишљењу других, на пример Ц. А. Јампољске, „воља у правним односима има двојаки карактер”.²³ једна је воља владајуће класе, а друга индивидуална правна воља учесника правног односа.

Најзад, трећи, на пример, А. К. Стаљевеић, такође, сматрају да у правном односу постоје две воље: једна класна и друга индивидуално-субјективна воља. „Вољни карактер правних односа”, вели А. К. Стаљевеић огледа се „пре свега у томе”, што се „у њима реализује, дигнута на степен закона, воља владајуће класе”.²⁴ Поред тога, вољни карактер правних односа се огледа „и у томе што лица (...) манифестују, у процесу њихове реализације, своју индивидуално-субјективну вољу”.²⁵

Совјетски правни теоретичари С. Ф. Кечекјан и Н. Г. Александров изражавају неслагање са мишљењем да индивидуална воља учесника у правном односу има неки значај. Тако, истичу они, индивидуални вољни акти учесника у правном односу, овом не могу прибавити правни карактер, јер „воља учесника правног односа може да се не поклопи с оним што је изражено у правном односу, па ипак, сви ти правни односи имају правну снагу”.²⁶ Правни односи могу настати без присуства на њих управљене воље субјеката права, понекад против њихове воље.²⁷ „Реални психички процес”, „често се не подударе са оним што је изражено при закључку погодбе у тзв. вољним изјавама”.²⁸ Понекад, уговорна страна не жели резултат „који се има у виду погодбом” или „нема намеру да испуни обавезе које је примила на себе и њихово испуњење неће”.²⁹ Наводи се, такође, да престанак или суштинска измена воље као психичког процеса, нема утицаја на присутну

²² С. Ф. Кечекјан, н. д., с. 40.

²³ Ц. А. Јампољскаја, О правој норми и правовом одношени, СГП, бр. 9/1951., с. 44.

²⁴ А. К. Стаљевеић, н. ч., из СГП бр. 2/1957., с. 24.

²⁵ Исто, с. 24.

²⁶ С. Ф. Кечекјан, н. д., с. 41; Н. Г. Александров, н. ч., из Вопросы философии бр. 1/1957., с. 56 и н. д., с. 97.

²⁷ Као пример може послужити настанак правног односа из нашоња штете актом извршеним из необазривости.

²⁸ С. Ф. Кечекјан, н. д., с. 42.

²⁹ Исто, с. 42.

вољу у правном односу, чија егзистенција није угрожена.³⁰ Према томе, могућа је егзистенција правног односа у коме нема вољног односа „у смислу психичког акта воље” производног „из његове свести”. Али правни однос пошто је идеолошки однос пре настанка, ипак, мора проћи кроз свест људи. Пролазећи кроз њихову свест он изражава „класну вољу која је учвршћена у закону”.³¹

Нама се чини да је исправно разликовати две воље у правном односу: класну вољу и индивидуалну правну вољу. Класна воља је присутна у правним односима, јер је присутна у правним нормама на основу којих настају правни односи. Међутим, израз „класна воља” треба прецизирати. Овде је, заиста у питању класна воља, али класна воља која је добила државну интерпретацију. Ф. Енгелс је у „Лудвигу Фојербаху” писао да „све потребе грађанског друштва (...) морају проћи кроз државну вољу, да би добиле опћу важност у облику закона”.³² Што се тиче индивидуалне правне воље мислимо да замерке које су истакли С. Ф. Кечекјан и Н. Г. Александров не важе за њу. Они се, у ствари, супротстављају индивидуалној вољи учесника правног односа схваћеној у психолошком смислу. Јасно је да таква воља није увек присутна у правном односу. Међутим, *индивидуална правна воља* је увек присутна. Тако, на пример, она је присутна и у случају nanoшења штете деликтом учињеним из необазривости, јер таквом акту „воље” правна норма придаје правни карактер. Силом права и поступци лица, лишени реалног психичког процеса, добијају карактер индивидуалне правне воље.³³ Индивидуална правна воља је, у ствари, воља коју би субјекти, по схватању нормотворца требало да имају, а коју они увек немају. Према томе, појам воље који употребљава законодавац и правна наука, разликује се од појма воље који употребљава психологија. Појам воље који употребљава психологија није сасвим употребљив у правној науци.³⁴ Тако на пример, код *reservato mentalis*, право уопште не води рачуна о психолошкој вољи, рецимо једног лица, које обећава поклон другом лицу, иако оно свесно то не жели. Правнички посматрано, изјављена „воља” лица које је обећало поклон важи, обавезује, „даровање се правно хоће”.³⁵ У овом случају изјављену „вољу” законодавац третира као праву вољу употребом техничког средства *praesumptio iuris et de iure*. Према томе, за постојање правног односа, понекад, није ни потребна психо-

³⁰ Исто, с. 43.

³¹ С. Ф. Кечекјан, н. д., с. 44.

³² Ф. Енгелс, Лудвиг Фојербах и крај класичне немачке филозофије, Култура, Београд, 1950., с. 48.

³³ Уп. Н. Г. Александров, н. ч., из Вопросы философии бр. 1/1957., с. 57 и Строгович-Голунски, н. д., с. 235—236.

³⁴ В. Х. Келсен, О границама између правничке и социолошке методе, Београд, 1928., с. 20.

³⁵ Х. Келсен, н. д., с. 26.

лошка воља. Њу замењује фингирана воља законодавца — правна воља. Индивидуална психолошка воља је, како правилно примећује Х. Келсен, у ствари конструкција, „којој у реалном душевном животу не одговара никакво конкретно збивање”.³⁶

Тако долазимо до закључка да је у сваком правном односу увек присутна индивидуална правна воља која се, међутим, некад поклапа, а некад разилази са индивидуалном психичком вољом. Најзад, индивидуална правна воља постоји у оквирима класно-државне воље. У крајњој линији класно-државна воља се реализује преко индивидуално-правне воље.

VII

Известан број правних теоретичара сматра да су производни, и остали друштвени односи, садржина правних односа. Тако, на пример, аутори „Опште теорије совјетског права” истичу да правни односи нису „нешто” што виси „над другим друштвеним односима”; да су правни односи „јединство социјалне садржине и форме”; сматрајући под правном формом „јединство права и обавезе”, а под социјалном садржином „понашање (учесника правног односа — М. П.) управљено на постизање одређених интереса”.³⁷ Исто тако, по мишљењу А. И. Денисова, садржину правних односа чине „друштвени односи — економски, политички, процесуални, породични и тсл.”³⁸ И бугарски правни теоретичари, М. Геновски и Д. Димитров подвлаче да је „друштвени однос садржина правног односа”.³⁹

Да ли ће се друштвени односи сматрати садржином правних односа, а правни односи формом друштвених односа, зависи пре свега, од тога у коме се смислу употребљавају термини садржина, суштина, форма и правни однос.

Форма, садржина и суштина су филозофске категорије. Под садржином се подразумева „филозофска категорија која одражава: целокупност елемената, процеса који образују појаву; унутрашње које изражава појаву у спољашњости; материју која постоји у својим формама — пространству, времену и кретању; дату појаву која је изражена у другој појави; материјално као извор духовног”.⁴⁰ Могло би се казати

³⁶ Х. Келсен, н. д., с. 40. „Једна је од највећих заблуда правне науке” истиче Х. Келсен, „што није спознала разлику психолошког и јуридикског појма воље” (с. 42).

³⁷ *Обичаја теорија советсково права*, под редакцијом С. Н. Братуца и И. С. Самошченко, Москва, 1966.

³⁸ А. И. Денисов, н. д., с. 413.

³⁹ М. Геновски и Д. Димитров, *Основи на државата и правото на НР Бугарија*, част I, IV переботено и дополнено издание, Софија 1964. с. 112.

⁴⁰ А. М. Минисјан, Категории „содержание” и „форма” и их взаимоотношение, *Вопроси философии* бр. 6/1962., с. 64.

краће: „*садржај* (или састав) чине делови једног објекта”.⁴¹ Под формом се подразумева филозофска категорија која изражава „унутрашњу организацију садржаја; спољашњост појаве; облике постојања материје; начин израза једне појаве другом; духовно које изражава материјално”.⁴² Садржина и форма су узајамно повезане, при чему је садржина, у односу на форму примарна. Између форме и садржине „нема апсолутне границе”, већ оно што се појављује као садржина „у једним везама и односима” чини форму „у другим везама и односима”.⁴³ Међутим, једна појава може да се испољава само „као спољашна форма друге појаве”, али не може „као његова унутрашња организација”.⁴⁴ Најзад, појава „може” да чини „моменат садржине или форме друге појаве”.⁴⁵ Приликом анализе једне појаве може се одвојено истраживати садржина, одвојено форма. Дозвољено је, такође, један „моменат” садржине или форме да се истражује „као самостална појава” и да се анализом покаже шта је у њој „садржај, а шта форма”,⁴⁶ и сл. Под суштином предмета, појаве треба подразумевати филозофску категорију која изражава „њихову основу, одређује њихову природу; суштина изражава најнеопходније унутрашње дубоке везе и односе предмета, појаве којима се одређују сва остала њихова својства и ознаке”.⁴⁷ Понекад се каже да се суштина једне појаве налази „у његовом узроку”, а такође „у његовом циљу, као елеменат овога”.⁴⁸ Између садржине и суштине постоји блиска веза. „Садржина” је „конкретан израз суштине предмета, појаве на датом степену њеног развитака”.⁴⁹ Најзад, ми, у овом раду, термином правни однос обележавамо конкретне правне односе, тј. на основу права успостављене друштвене односе између конкретно одређених субјеката права који се састоје из конкретних субјективних права и конкретних правних обавеза.

Ако се изврши апликација наведених филозофских категорија на овако дефинисани правни однос онда, чини нам се, нужно проистиче да се садржина правних односа састоји

⁴¹ А. Стојковић, Марксистичко схватање света, Основи марксистичке филозофије, II допуњено издање, Београд, 1964., с. 82; В. и А. Ф. Шебанов, О садржини и формах права, Правоведение, бр. 2/1964. с. 17.

⁴² А. М. Минасјан, н. ч., из Вопросы философии бр. 6/1962., с. 64; А. Стојковић, н. д., с. 82; А. Ф. Шебанов, н. ч., из Правоведения, бр. 2/1964. с. 17. „Појам форме претпоставља одговор на питање каква је унутрашња организација, структура тог садржаја, и уједно какав је њен спољни израз...”

⁴³ А. М. Минасјан, н. ч., из Вопросы философии бр. 6/1962., с. 67.

⁴⁴ Исто, с. 68.

⁴⁵ Исто, с. 69.

⁴⁶ А. М. Минасјан, н. ч., из Вопросы философии бр. 6/1962., с. 69.

⁴⁷ А. Ф. Шебанов, н. ч., из Правоведения, бр. 2/1964., с. 12.

⁴⁸ В. Т. Живановић, Систем синтетичке правне филозофије, II књига, Београд 1951., с. 132; Уп. Р. Лукић, Теорија државе и права, II књига, Београд 1957., с. 48.

⁴⁹ А. Ф. Шебанов, н. ч. из Правоведения, бр. 2/1964., с. 14.

из субјективних права и правних обавеза. Суштину правних односа, чини класна воља, која је добила државну интерпретацију. Међутим, неки теоретичари, од стране државне интерпретирану класну вољу називају садржином права (и правних односа).⁵⁰ Тако се иста појава назива различитим терминима, што отежава (спо)разумевање између обрађивача ових питања. Унутрашњу форму правних односа чини организација унутрашњег садржаја правних односа — субјективних права и правних обавеза. Уколико за њихово наступање није потребан појединачан правни акт, њихова унутрашња форма се своди на чланове општих правних аката. Уколико је, пак, за наступање конкретних правних односа потребан и појединачан правни акт, њихова унутрашња форма су одређе тих аката. Спољашњу форму правних односа представља општи правни акт (уколико за њихово наступање није услов доношење појединачног правног акта). Овде се наше мишљење у извесној мери наслања на већ цитирану Марксову мисао из „Капитала”. Објашњавајући процес размене Маркс каже: „Овај правни однос чији је облик (курзив је наш — М. П.) уговор био овај облик законски развијен или не, јесте однос воља у коме се огледа економски однос”.⁵¹ Изгледа нам да овде Маркс има у виду спољашњу форму правних односа, коју своди на правни акт.

Ако се употребе термин садржина и правни однос у смислу у коме их ми, овде, употребљавамо онда нам се показују као непогодни ставови совјетских правних теоретичара изложени на почетку овог отсека. Прихватање става да су друштвени односи, па према томе и производни односи, садржина правног односа, довело би нас до закључка да су правни односи, у извесним случајевима, јединство базе и надградње. Нама се, међутим, чини да правни односи у целини припадају надградњи. Друштвени односи су, пак, објект права, а не садржина правног односа. Друштвени односи који су регулисани правним нормама, истина, добијају посебан правни аспект. Али, они и даље, у стварности, остају оно што су били пре правног регулисања. Они не улазе у састав правног односа. Тако, на пример, на основу правне норме успостављен однос куповине и продаје је правни однос, будући да се овај друштвени однос састоји из субјективних права и правних обавеза продавца, односно купца. Међутим, економски однос између продавца и купца остаје исти, као што је и био пре правног регулисања, тј. одређени фактички однос поводом неког добра. Стога је правни однос, као посебна појава, у јединству сопствене садржине и форме, само једна од *спољних*

⁵⁰ О овим схватањима в. П. Т. Полежај, К вопросу о понятии социјалистического права и коммунизма, Сборник статей под редакцией Д. А. Керимова, Москва 1965. с. 4.

⁵¹ К. Маркс, н. д., с. 93—94.

форми друштвених, дакле и производних односа.⁵² Овде подвлачимо да правни односи не могу представљати „унутрашњу организацију” друштвених односа, већ само једну од спољних форми њиховог изражавања.

Да би се избегла опасност чисто правног, дакле једностраног изучавања правних односа, није потребно, на силу, у њихов састав уносити друштвене односе. Довољно је правне односе изучавати у релацији са правним нормама, с једне стране и с друштвеним, посебно производним односима, с друге стране.

Најзад, напомињемо да и овде постоји опасност од терминолошког спора. Ако се реч „садржина” узме у другом смислу, од оног који ми употребљавамо, рецимо у смислу основа, или узрока једне појаве, онда је могуће бранити став да су друштвени односи садржина правног односа.

Мр Милијан Поповић

ПРАВНИ ПРОБЛЕМИ КОМУНАЛНИХ ТАКСА ЗА НАТПИСНЕ „ПТТ” ТАБЛЕ

У новије време појединачне општинске скупштине на територији СФРЈ почеле су да наплаћују од Предузећа ПТТ саобраћаја тзв. комуналне таксе на натписне „ПТТ” табле које су истакнуте на зградама у којима су смештене поште, телеграфи и телефони. Ове натписне „ПТТ” табле у одлукама односно решењима општинских скупштина третирају се као „фирме” Предузећа ПТТ саобраћаја, односно као скраћене ознаке тих фирми, па се, сходно томе, а у смислу одредаба Закона о комуналним таксама, Предузећа ПТТ саобраћаја обавезују на плаћање одређених комуналних такса.

Посве је разумљиво што се Предузећа ПТТ саобраћаја не могу помирити са таквим ставовима појединих општинских скупштина и у том циљу предузимају и друге кораке код надлежних органа ради отклањања штетних последица које из оваквих одлука настају. Тако се Предузећа ПТТ саобраћаја, у циљу поништавања оваквих одлука односно решења општинских скупштина, обраћају надлежним покрајинским односно републичким органима управе, указујући овим органима да су одлуке односно решења општинских скупштина противне нашем материјалном праву.

⁵² В. А. А. Пијонтковскиј, К вопросу об изучении общенародного права, СГП, бр. 11/1962, с. 24; А. К. Стаљевич, н. ч., из СГП, бр. 2/1957, с. 24; Н. Г. Александров, н. ч., из Вопросы философии, број 1/1957, с. 44.

Међутим, Предузећа ПТТ саобраћаја, својим указивањем на тзв. повреду норми нашег материјалног права, нису овим органима пружила све потребне правне чињенице и обавештења која би била од значаја за дефинитивну одлуку тих органа, па су захтеви Предузећа ПТТ саобраћаја код виших органа управе остајали без позитивних резултата и као такви одбијени.

Основне слабости које су Предузећа ПТТ саобраћаја исполила у својим правним захтевима састојале су се у томе, што су она полазила од поставке да Предузеће ПТТ саобраћаја има само једну фирму, која се огледа у називу Предузећа ПТТ саобраћаја, које је, као такво, регистровано код надлежног органа, а да остале ознаке, као на пример, ознаке „Пошта, телеграф и телефон”, које се дају извршним ПТТ јединицама, нису ознаке „фирме” Предузећа ПТТ саобраћаја, већ да ове ознаке, као такве, претстављају само ознаке „места” где се пружају ПТТ услуге грађанима. Ове ознаке, с обзиром на такав карактер, не могу бити предмет наплате тзв. комуналних такса, како то сматрају поједине општинске скупштине, с обзиром да није у питању скраћени назив Предузећа ПТТ саобраћаја, који би претстављао тзв. скраћени израз за назив или фирму Предузећа ПТТ саобраћаја, на што се указује у решењима општинских скупштина.

Поред тога, Предузећа ПТТ саобраћаја, истицала су још и чињеницу да би плаћањем комуналних такса за сваки натпис „Пошта, телеграф и телефон” односно за сваку тзв. натписну „ПТТ таблу”, која се ставља на извршне ПТТ јединице била доведена у тежак материјални положај, јер једно ПТТ предузеће има више таквих извршних ПТТ јединица, а тај се број, по правилу стално повећава, па би плаћање такса по таквом основу знатно утицало на смањење прихода ПТТ предузећа, а то се, сматрају ПТТ предузећа, није хтело нити је то била намера законодавца, приликом креирања и израде овог прописа. Међутим, ПТТ предузећа уз ове своје примедбе нису ставила до знања и још неке друге одлучујуће чињенице којима би правно поткрепила своје примедбе, те су њихови захтеви за поништај решења општинских скупштина остали не усвојени.

Разумљиво је да овакву аргументацију републички односно покрајински орган није могао да прихвати, јер ова аргументација не изражава и не поткрепљује тврдње ПТТ предузећа да је одлука односно решење општинских скупштина несагласно нормама нашег материјалног права, већ напротив само указује на чињеницу да је натписна „ПТТ табла” скраћени назив Предузећа ПТТ саобраћаја и да се овај назив ставља на зграде у којима се врши делатност ПТТ предузећа, па као такав изражава само материјалну суштину ПТТ предузећа, тј. такав назив претставља доказ о тзв. настављеној делатности ПТТ предузећа у местима у којима није седиште ПТТ предузећа.

Сходно томе, покрајински односно републички орган управе има право када, на бази изложених аргумената није

могао да прихвати ставове ПТТ предузећа, и када је због тога потврдио одлуку односно решење општинске скупштине која је била нападнута.

Тако, на пример, Покрајински секретаријат за финансије АПВ у Новом Саду, својим решењем, број 02-1169, од 8. 5. 1968. године, није прихватио аргументе Предузећа ПТТ саобраћаја у Зрењанину, који се базирају, по правилу, на поменутих ставовима, јер је дошао до закључка да је „Предузеће дужно да истакне своју фирму односно њену скраћену ознаку, како на пословним просторијама где је смештена управа предузећа, тако и на осталим пословним просторијама које чине посебну (одвојену) грађевинску целину, а користе се за смештај појединих (од управе предузећа одвојених) погонских и пословних јединица.” У смислу члана 176 став 3 Основног закона о предузећима, Покрајински секретаријат нашао је да се овај третман у свему има да примени и на Предузеће ПТТ саобраћаја укључујући и њене извршне ПТТ јединице, које су побројане у ожалбеном решењу.

Ставови Државног односно Савезног секретаријата за финансије

У периоду у којем је Државни секретаријат за финансије био овлашћен да даје тумачење важећих прописа у овој материји, тј. све до доношења Основног закона о комуналним таксама („Службени лист СФРЈ” број 52/64), ставови тога секретаријата били су да се натписне „ПТТ табле”, односно табле са натписима „Пошта, телеграф и телефон”, постављају у *општем и јавном интересу*, а не у смислу истицања фирми, као ознака предузећа.

По члану 53. ст. 2. ЗАТ стручна упутства и објашњења која је овај секретаријат доносио за извршење ЗАТ-а била су обавезна за све државне органе. Према томе, ако су поједине општинске скупштине заводиле комуналне таксе противно одредбама ЗАТ-а и објашњењима овог секретаријата, у таквим случајевима оштећена правна лица могла су против решења општинских скупштина о наплати комуналних такса да користе редовна правна средства.

С обзиром да је у међувремену дошло до доношења Основног закона о комуналним таксама и Основног закона о административним таксама, Савезни секретаријат за финансије сматра да по овој материји није више надлежан да даје обавезна тумачења и објашњења осталим државним органима, јер према члану 3 Основног закона о комуналним таксама („Службени лист СФРЈ”, број 52/64), предмет и услуге на које општинска скупштина може уводити комуналне таксе одређује република својим прописом.

Из овог следи, ако је републичким прописом, као објект комуналне таксе одређена фирма, онда се за објашњење шта се

сматра фирмом, као објектом комуналне таксе, треба обраћати одговарајућем републичком органу.

Међутим, став републичког односно покрајинског органа за финансије, у конкретном случају, већ нам је познат, јер овај секретаријат сматра да опште одредбе односно општи појмови о значењу фирме који су, као такви, утврђени законом, обухватају и назив односно фирму Предузећа ПТТ саобраћаја, тј. и назив „Пошта, телеграф и телефон“, па се одредбе о комуналним таксама имају у свему применити и на овакве случајеве.

Овим је тзв. редован правни пут окончан и ПТТ предузећу, које има интереса да постављени проблем оконча до краја, тј. не само путем тзв. редовног правног пута односно кроз испитивање правоснажности решења и одлука управних органа, већ и кроз утврђивање тзв. начелних правних ставова код надлежног суда, не остаје ништа друго до да ово питање стави на дневни ред Врховног суда републике, како би се о њему донела једна начелна одлука, која би била правно значајна за будуће овакве и сличне случајеве.

Међутим, овде се поставља једно суштинско, тј. материјално питање нашега права, а наиме, то како и чиме образложити свој тужбени захтев у циљу нападања правоснажног решења републичког односно покрајинског органа управе, не само са становишта коначног исхода насталог спора, већ више због омогућавања Врховном суду републике да може предметно питање свестрано проучити, тј. како са становишта постојећег позитивног права тако и са становишта основних принципа и начела нашег правног поретка и система, јер ће се тиме управо омогућити дефинитивно пречишћавање ове проблематике, с обзиром да ће суд морати дотаћи сва питања на које указује Предузеће ПТТ саобраћаја у своме тужбеном захтеву.

Материјално правни основи за вођење управног спора

Код сачињавања тужбеног захтева за управни спор који ће се водити код Врховног суда републике требало би, пре свега, поћи од основне правне чињенице, која ПТТ предузећа издваја по одређеним специфичностима од осталих привредних предузећа у земљи и по којој ПТТ предузеће претставља такве привредне и правне субјекте којима је поверена делатност у јавном унутрашњем и међународном саобраћају, а која се састоји у функцији преноса поштанских пошиљки и телеграфских и телефонских саопштења.

Ова правна чињеница утврђена је у члану 1 Закона о организацији Југословенских ПТТ („Службени лист СФРЈ”, број 32/65). Поред ове чињенице, по којој се ПТТ предузеће издваја, по карактеру своје делатности, од осталих привредних предузећа у земљи, ваља истаћи и то да је у члану 2. Закона о организацији Југословенских ПТТ утврђено да се само они општи

прописи о привредним организацијама односе и на ПТТ предузећа, ако одредбама Закона о организацији Југословенских ПТТ није друкчије одређено. То значи да овај закон садржи одређене специфичне одредбе о организацији и делатности ПТТ предузећа какве не постоје код других прописа којима се регулише организација и делатност осталих привредних организација.

Једна од основних правних чињеница која изражава специфичност и јавни карактер делатности ПТТ предузећа, каква се, дакле, не налази у прописима других привредних организација, управо је садржана у члану 4. Закона о организацији Југословенских ПТТ. Према одредби овога члана ПТТ предузећа су дужна да обезбеде правилно и уредно функционисање ПТТ саобраћаја на своме подручју, у складу са одредбама наведеног закона, међународних споразума и општих аката Заједнице Југословенских ПТТ који су донети на основу наведеног закона.

Поред тога, специфичност привредног карактера ПТТ предузећа огледа се и у томе што су цене за обична писма и дописнице у унутрашњем саобраћају јединствене, а њих не утврђују ПТТ предузећа, већ Заједница Југословенских ПТТ, док су цене за услуге у међународном саобраћају нормиране међународним конвенцијама, аранжманима и правилницима из области ПТТ саобраћаја (Члан 10 Закона о организацији Југословенских ПТТ).

И на крају ваља истаћи чињеницу да се међусобна права и обавезе ПТТ предузећа и корисника ПТТ услуга утврђују посебним савезним законом, што значи да у овом домену не важе позитивне одредбе нашег радног и имовинског права (Члан 13. Закона).

Сагласно наведеним специфичностима, у оквиру којих постоје и у којима послују ПТТ предузећа, као и посебним обавезама које ПТТ предузећа имају у вези са преносом поштанских пошиљака и телеграфских и телефонских саопштења у јавном унутрашњем и међународном саобраћају, условљена је и величина мреже пошта, телеграфа и телефона као и организација ових ПТТ јединица, што све треба да одрази и да испуни све задатке који су у домену преноса пошиљака и телеграфских и телефонских саопштења постављени ПТТ предузећима у складу са законом, међународним обавезама и одлукама Скупштине Заједнице Југословенских ПТТ.

С тим у вези треба нагласити да величина мреже и број пошта, телеграфа и телефона не зависи од воље самог ПТТ предузећа, које се, сходно позитивном праву третира као правно лице и у чијем се саставу налазе поште, телеграфи и телефони, већ, пре свега, од примљених обавеза на страни ПТТ предузећа, било из самог закона, било из међународних уговора и других споразума, а било од стране Заједнице Југословенских ПТТ односно из општих аката које доноси њена скупштина.

Из овог се види да је величина мреже и број пошта, телеграфа и телефона условљена у основи тзв. јавним интересом нашега друштва, а не вољом ПТТ предузећа, јер чиме би се, уосталом, могла правдати чињеница, која је у поштанском саобраћају увек присутна, да још увек има велики број пошта, телеграфа и телефона, који нису са становишта економског рачуна оправдани и који према томе живе на терет рентабилних подручја односно ПТТ јединица.

Није, према томе, случајно што је становиште Државног секретаријата за финансије, које смо напред изнели, управо имало у виду ове правне чињенице, односно када је сматрало да написи „Пошта, телеграф и телефон“ не претстављају ознаке фирме ПТТ предузећа, већ да се овакве ознаке постављају, пре свега, у „општем и јавном интересу“, а то значи у циљу да се постојеће потребе друштва за ПТТ услугама могу лакше користити и савлађивати, а исто тако да се на тај начин омогући извршење преузетих обавеза на страни поштанске службе као целине, како унутар наше земље, тако и у оквиру међународног поштанског саобраћаја.

Ми смо мишљења да Врховни суд републике, већ из овога што је речено, има довољно могућности да сагледа у чему је специфичност ПТТ саобраћаја у нашем друштву, те да се, сходно тим специфичностима, односно сходно посебном правном и економском положају ПТТ предузећа, определи за једно материјално логичко тумачење односних одредаба нашег позитивног права, чиме би овакве правне проблеме, чија се појава и у будуће може очекивати, дефинитивно учинио бесприметним и скинуо их са дневног реда.

Такав став Врховног суда републике захтева не само логика нашега права, већ и сигурност правног положаја ПТТ предузећа, која се никако не могу идентификовати са осталим привредним организацијама, јер се њихов положај у битности разликује од осталих привредних организација.

Пре свега Предузећа ПТТ саобраћаја ограничена су у свом тзв. основном праву, тј. у праву да самостално утврђују и одређују цене својих услуга. Напред смо показали где се налазе извори ових ограничења, те је у овом погледу ПТТ предузеће немоћно да било шта предузме или учини.

Када то не би било тако, мишљења смо да спорне комуналне таксе, о којима је овде реч, без обзира на остале специфичности ПТТ саобраћаја, не би претстављале проблеме ПТТ предузећима, јер би их ПТТ предузећа могла унапред уткаликулисати у цене својих ПТТ услуга. Међутим, у оваквој правној ситуацији, у којој се сада налазе ПТТ предузећа, то је апсолутно немогуће, па је и то, поред осталих, један од разлога да се укаже Врховном суду републике на правну нелегитимност спорних комуналних такса, којима се од стране општинских самоупштина оптерећују ПТТ предузећа за своје поште, телеграфе и телефоне.

Специфичан положај ПТТ предузећа мало је познат широј јавности

Опште је позната чињеница да је правни положај ПТТ предузећа и пошта у нашој земљи посве мало или недовољно познат широј јавности, а посебно нашој правној јавности, што има за последицу да се воде често посве нелогичне дискусије о тзв. правима и обавезама ПТТ предузећа односно пошта. То посебно важи за нашу правну јавност, јер се ова јавност често у овом погледу изјашњава на исти начин као кад се ради о правном положају осталих привредних организација у нашој земљи.

Међутим идентификовање правног положаја ПТТ предузећа односно пошта са правним положајем осталих привредних организација у нашој земљи има за последицу искривљавање и нетачно приказивање правног положаја ПТТ предузећа и пошта, а такав је случај и овај о коме је овде реч.

Ми сматрамо да због оваквих гледања на правни положај ПТТ предузећа и пошта не би требало кривити искључиво нашу правну јавност, јер у нашем постојећем правном поретку и систему још увек нема одговарајућих правних прописа, који би конкретизовали и ближе одредили специфичности о којима је овде реч, а одредбе Закона о организацији Југословенских ПТТ, нису таквог карактера, нити им је била намера да ова питања регулишу, изузев у неким случајевима тзв. организационе природе које смо већ споменули, већ је сврха ових одредаба управљена на основна и општа питања организације ПТТ службе и њених задатака у домену унутрашњег и међународног саобраћаја.

Постојеће стање, по правилу, доводи до тога да се, због решавања конкретних правних проблема, а у потрази за одговарајућом правном нормом, судови или други државни органи (органи управе и сл.) служе неадекватним правним нормама нашег права, и то по правилу, нормама привредног, радног или општег имовинског права, а ове норме не одговарају за разрешавање насталих спорова у домену поштанског права, јер нису ни праћене да би изразиле постојеће специфичности у његовом домену.

Таква ситуација доводи до тога да се уместо коначног решавања спорних ситуација и дефинитивног утврђивања конкретног правног стања у домену поштанског права, спорне ситуације настављају и даље, а правно стање у коме се наша ПТТ служба остаје и даље једна правна загонетка која чека своје решење.

Због свега тога посебну важност има околност да се надлежном органу, који се упусти у решавање оваквих и сличних случајева, благовремено укаже на овакве недостатке у нашем позитивном праву, на специфичности које постоје у правном положају ПТТ предузећа и пошта, како би овај, приликом разматрања оваквих случајева, имао јасну претставу у целокуп-

ном проблему, па тиме усагласио и своју одлуку са фактичким стањем ствари у овој области.

Ми схватамо да овакав поступак, какав се овде предлаже, садржи у себи изванредан правни ризик, јер се треба уместо норма позитивног права, служити правним начелима или другим правним конструкцијама, па чак и тумачењем права у ширем смислу, а с обзиром да је законска обавеза правосудних органа да суде по закону, ове практичне тешкоће очигледно претстављају озбиљне проблеме за сигурност правних одлука и решење, које би биле донете по овим основама.

Али, полазећи од тога, да је дужност свих правосудних органа, не само да примењују право, већ и да кроз примену права креирају и тзв. правну политику и правну логику у циљу попуњавања постојећих правних празнина, да, дакле, не само да примењују право у једном позитивно-правном смислу, руководећи се начелима практичних животних потреба, већ и да тумаче право, тј. да га систематски повезују и логички усклађују у једну хармоничну правну целину, градећи тиме адекватан правни систем, путем дограђивања постојећег правног система, ми сматрамо да има и места и разлога, а исто тако и правног оправдања, а тиме и правне користи, да се у овакав посао улаже одговарајући труд наших правника, јер је то у интересу наше правне сигурности, а исто тако и у интересу постојећег правног поретка и система.

Разуме се, да је овај задатак, пре свега, у надлежности, па и у обавези врховних судова и виших органа управе, јер су ови органи тако и организовани да могу проблемима прилазити са њихове свестраности и тиме утицати на постојећу праксу у правцу њеног подизања на виши ниво правне спознаје, а допринос нижих органа у овоме послу може бити од непроцењиве користи, ако се вишим органима стави потребан материјал на расположење уз документацију свих чињеница које имају додирне тачке са односном правом проблематиком.

Поред тога, одлуке које се на овакав начин добију имаће непроцењиви значај за наше будуће законодавство, јер ће му пружити неопходну материјалну базу за креирање адекватних правних норма у циљу регулације области у којима постоје правне празнине.

Стеван П. Шпановић

После краће болести 4. септ. о. г., у Панчеву је умро пензионисани адвокат Др. МИХАЈЛО АТАНАЦКОВИЋ.

Др. М. АТАНАЦКОВИЋ, рођен је у Баваништу (код Панчева) 1898. год. Правни факултет је завршио у Београду, а докторат политичких наука је положио у Сегедину. За време од преко четири деценије непрекидне адвокатуре у Панчеву, Др. Атанацковић је уживао велики углед. Увек исправан адвокат, племенит као човек, узоран колега и одличан правник — то је оно што је красило лик адвоката Атанацковића, који ће нам вечно остати у најлепшој успомени.

Слава му!

Б. СТ.

ИЗ СУДСКЕ ПРАКСЕ

Право употребе свог језика у поступку пред судом. (ВСВ бр. Кз. 5/970)

Одредбе чл. 218. у вези чл. 209 ЗПК примењују се и у односу на оштећеног као учесника у поступку. Из тога произлази дужност суда да оштећеног упозори на његово право употребе свог језика пред судом, те нужно намеће обавезу суду да овакво упозорење констатује у списима. Ако суд овако не поступи постоји битна повреда одредаба крив. поступка из чл. 334. ст. 2. ЗКП.

Недозвољена трговина страном валутом. (ВСВ бр. Кж. 492/970).

У ст. пресудом ослобођен је оптужени да је извршио недозвољену трговину. Јавни тужилац је уложио жалбу, која је одбијена из разлога:

Када из утврђеног чињеничног стања и околности догађаја произилази да је оптужени као сопственик страних девиза закључио уговор о куповини и продаји аутомобила и на име дела куповне цене предао своје девизе по унапред уговореној цени већој од званичног курса, онда умишљај оптуженог није

услерен на то да се неовлашћено бави трговином аутомобила већ да продаје девизе, а у том случају у радњи оптуженог не постоје сва законска обележја крив. дела недозвољене трговине из чл. 226 КЗ, већ могу постојати само елементи крив. дела непрописне продаје девиза из чл. 234 КЗ, уколико је продаја девиза извршена противно постојећим прописима — Закона о девизном пословању и Одлуке о располагању девизама које остваре наши грађани.

Прекорачење оптужбе. (ВСВ бр. Кж. 312/970).

Суд може мењати опис дела из оптужнице, а да не прекорачи оптужбу, све дотле док тај измењени опис дела остане у границама исте правне квалификације којој одговара правна квалификација дела оптужнице.

Осигуравајући завод одговара за штету нанесену од стране осигураника трећем лицу ако је осигураник крив за удес у коме је настала штета. (ВСВ бр. Гж. 158/970).

I. ст. суд је обавезао Осигуравајући завод да тужитељу плати накнаду штете у износу од 21.800 н. д. Туженик се жалио, жалба је уважена, I. ст. пресуда укинута, а из разлога:

Према правним правилима имовинског права о одговорности за проузроковану штету, ако је штета настала сударом двају или више моторних возила у покрету, тада у случају узајамних захтева сопственика моторних возила за штету проузроковану сударом одговарају сопственици по принципу субјективне одговорности, а не по принципу објективне одговорности. Како је I. ст. суд само констатовао да је до судара дошло не кривицом тужиоца, док није утврдио одговорност туженика, то није тачно утврдио чињенично стање.

Тужба поднесена после 10 година преузимања земљишта на коришћење од стране општине није касно поднесена и не може се одбацити као застарела, него се има решити мериторном одлуком. (ВСВ бр. Ј. 206/970).

I. ст. суд је одбацио као неблаговремену тужбу. Тужитељица је уложила жалбу, која је као основана уважена, I. ст. одлука укинута, а из разлога:

Одредбе чл. 47. Закона о изменама и допунама. Основног закона о искоришћавању пољопривредног земљишта предвиђа оригинарно стицање друштвене својине путем одржаја на земљишту на које постоји право својине грађана, а не одређује рок за подношење тужбе.

Према томе, суд не може да одбаци тужбу као неблаговремену због тога што је поднета по истеку рока предвиђеног од 10 година, већ мора ствар мериторно решавати и тужбени захтев да одбије пресудом као неоснован, ако се утврди да је спорно земљиште прешло у друштвену својину према одредбама чл. 47 пом. закона.

Кад власник моторног возила због оштећења истог не може да га користи онда му припада право на накнаду штете. (ВСВ бр. Гж. 1004/970).

I. ст. суд је пресудом обавезао туженика да плати накнаду штете

осигуранику чије је возило било у квару, због удеса, и зато није могло бити коришћено. Тужени Завод за осигурање је уложио жалбу, која је одбијена, а из разлога:

Неосновано тужени побија и онај део I. ст. пресуде којим је тужиоцу призната накнада штете за неупотребу возила. Када власник моторног возила због оштећења истог ово не може да користи, па услед тога трпи штету у имовини, онда му за некоришћење возила припада право на накнаду те штете. Тужилац је кројач који станује у граду П. а има радњу у селу ГЛ. куда је колима сваки дан одлазио, носи робу итд. Према томе, због некоришћења возила, он је тиме претрпео штету.

Осигуравајући завод не одговара за штету насталу из чина који није био осигуран. (ВСВ бр. Гж. 759/970).

I. ст. суд је пресудом обавезао Осиг. завод да плати накнаду штете проузроковану издвајањем воде из цеви водоводних, али које су биле у суседној кући, а не у осигураниковој. Уложена жалба је основана, I. ст. пресуда преиначена, тужитељ са тужбом одбијен, а из разлога:

По чл. 7. Правила осиг. друштва излази да се осигурање од изливања воде из водоводне цеви односи само на оно издвајање, које се деси у стану осигураника, а не ако се деси из суседне куће. У том случају за накнаду штете одговара корисник суседне куће или стана, а на Завод.

Околност што су извесна лица лишена слободе не може изазвати ни одлагање ни обуставу извршења (Решење Врх. привредног суда Сл. број 685/70)

Поднеском од 23. II 1970. извршеник је предложио да се обустави извршење односно ограничи на попис и продају одређених ствари, а дозвољено решењем првостепеног суда I број 158/70 од 14. IV 1969. године. —

У предлогу је извршеник навео да су одговорна лица лишена слободе у вези са пословањем из кога је настало дуговање које је предмет извршног захтева. —

„Првостепени суд је решењем И одбио. —

Другостепени суд је потврдио решење првостепеног суда, — а жалбу извршеника одбио. —

Из образложења:

„Првостепени суд је решењем I број 158/69 од 20. XI 1969. године одбио предлог извршеника за одлагање извршења дозвољеног решењем истог суда од 14. и 28. V 1969. године. Против тог решења извршеник је уложио жалбу али је Врховни привредни суд ту жалбу одбио решењем Сл—2615/69 од 6. II 1970. Извршеник је поново поднео предлог за обуставу извршења. У том свом предлогу углавном понавља све оно што је истакао и у свом претходном предлогу, који је првостепени суд правилно одбио. Наиме, извршеник поново тврди да су поједина лица која су учествовала у правном послу из кога потиче спорно потраживање лишена слободе. Међутим, околност што су извесна лица лишена слободе не може изазвати ни одлагање ни обуставу извршења. —

Сви поднесци из жалбе извршеника иду само на одуговлачење извршног поступка.”

Купац не може одбити плаћање куповне цене због тога што је његов купац приговорио квалитету исте робе

(Пресуда Врховног привредног суда Сл. бр. 2826/69)

У покренутом привредном спору купац је одбио да плати утужени износ куповине из разлога што је његов купац коме је робу испоручену од тужиоца као продавца даље продао, приговорио квалитету. —

Првостепени суд је тужбеном захтеву удовољно. —

Врховни привредни суд је жалбу туженог одбио и потврдио првостепену пресуду. —

Из образложења:

„Тужилац је доказао да је квалитет испорученог кукуруза пре испоруке утврдио предузеће „Југоинспект” и да је на бази узетих од стране тога предузећа узорака путем „сондирања” вагона, ово утврдило да кукуруз одговара уговореном квалитету, дакле тужилац је доказао да је у свему поступио

према уговору. Због тога сви наводи жалбе који се односе на зависност решења ове правне ствари од исхода спора између туженог и његовог купца у вези с квалитетом кукуруза у питању, нису основани, пошто је то ствар самог туженог, да ли је а тужиоца се не тиче тужеников однос са његовим купцем. Дакле, тужени је дужан платити тужиоцу куповну цену за испоручени кукуруз искључиво је зависно само од тога каквог је квалитета кукуруз који је он испоручио туженоме, и је ли квалитет истога утврђен на уговорени начин и путем овог предузећа, које су саме странке одредиле уговором. Када је тужилац то доказао, мора се узети да је доказао и туженикову обавезу за исплату куповне цене.”

Телеграм суду с молбом да се расправа одгоди није могао спречити наступање правних последица из Чл. 479 ЗПП.

(Реш. Врх. привр. суда Сл. бр. 1286/70)

Странке су изостале са два узастопна рочишта за расправу мада су у оба случаја позиве благовремено и ваљано примиле, па је првостепени суд поступак обуставио сматрајући да је тужилац тужбу повукао у смислу одредбе чл. 479 Зпп. —

Другостепени суд је потврдио ово решење. —

Из образложења:

„Првостепени суд је заказао рочиште на дан 24. III 1970. На то рочиште странке нису приступиле иако су уредно позване, па је суд заказао рочиште на дан 7. IV 1970. Ни на то друго узастопно рочиште странке нису приступиле. Према чл. 179. Зпп сматра се да је тужилац повукао тужбу ако странке не приступе на два узастопна рочишта, па је стога првостепени суд правилно поступио када је констатовао да се тужба сматра повученом и платни налог укинуо. —

Међутим, када се према чл. 479 Зпп сматра да је тужба повучена, јер странке нису дошле на два узастопна рочишта, тужилац може своје право остваривати новом тужбом пошто доношење решења у смислу чл. 479 Зпп не значи да се

предпоставља да се је тужилац одрекао и тужбеног тражења. —

Тачно је да је тужилац на дан 6. IV 1970. послао телеграм суду с молбом да се расправа одгоди услед болести лица које заступа тужилац. Међутим, тај телеграм није могао спречити наступање правних последица из чл. 479 Зпш. Суд је ценио тај навод тужилаца и није прихватио предлог да се расправа одгоди. С тим закључком се саглашава и Врховни привредни суд, јер у овом спору се није појавило ни једно лице као пуномоћник тужилаца нити је спор био у таквом стадијуму да је управо одређено лице морало приступити на рочиште због компликованости.”

Средства намењена за субвенционирање станарине која су преостала као вишак могу се орочити код банке.

(Пресуда Врх, привр. суда Урж бр. 251/68—3)

Служба друштвеног књиговодства наложила је Опћини Б. да изврши повраћај средстава за покриће разлике у станарини у износу од 2.321.757,34 дин. јер да овај износ није могла положити у депозит код банке и орочити их. —

У покренутом управно-рачунском спору првостепени суд је одбио тужбу ради поништаја рјешења СДК полазећи са становишта да се средства за субвенционирање станарине не могу орочити код банке ради одобравања кредита. —

Другостепени суд је уважио жалбу и преиначио оспорену првостепену пресуду, те рјешење СДК поништио. —

Из образложења:

„Међу странкама је спорно правно питање да ли је тужилац поступио по закону када је средства намењена за субвенционирање станарине, која су преостала као вишак, орочио код банке. Чланом 1. Закона о издавајању средстава за стамбену изградњу прописано је да су радне организације и друга друштвено правна лица, као и државни органи дужни да на укупан износ средстава из којих плаћају допринос из личног дохотка из

радног односа издавајају средства по стопи од 4% у фонду заједничке потрошње са наменом за стамбену изградњу. Даље је прописано у чл. 2 цитираног закона да та средства служе за покриће разлике у стаиарини, (субвенционирање) закључно од 1969. а да опћинске скупштине та средства уплаћују код Службе друштвеног књиговодства. Није спорно да је тужилац преостала средства за субвенционирање станарине орочио код Н. б. фил. у Б. Упутство о друштвеним средствима која се могу орочавати код банака и искористити за улагање у обезбјену благајничке записе („Службени лист СФРЈ” бр. 17/63) није изричито предвидело могућност депонувања и орочавања средстава за субвенционирање станарине. Међутим, у тач. 13. поменутог упутства предвиђена је могућност да се и остала слободна средства могу улагати код банака на укамаћење. Ово Упутство донесено је у 1963. години када није било законског прописа којим је предвиђена могућност издавајања средстава за стамбену изградњу односно утврђивање и формирање средстава за субвенционирање тако да се ова средства која служе за субвенционирање могу третирати као средства предвиђена у тач. 13. Упутства као „остала средства” Законом о издавајању средстава за стамбену изградњу који је донесен у 1965. години и објављено у Службеном листу СФРЈ бр. 35/65 није забрањена могућност орочавања средстава. Стога је прво степени суд заузео погрешно становиште када је нашао да тужилац није могао орочити средства за субвенционирање станарине која су преостала након субвенционирања као слободна и када је тужбу одбио. —

Према становишту Врховног привредног суда обзиром да Законом о средствима привредних организација није забрањено орочавање средстава за субвенционирање станарине а да других законских прописа и нема која би регулисала ово питање, то Врховни привредни суд сматра да је орочавање ових средстава дозвољено и целисходно ако су она слободна, па је оспорено рјешење неправилно због тога што је наложено тужилацу да изврши повраћај положених средстава за покриће станарине у 1966. години.”

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА АК У САПВ

На седници Управног одбора Адвокатске коморе у САПВ која је одржана 5. IX. 1970. године донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај, председника секретара и референата о раду Коморе.

2) Формиране су следеће комисије

КОМИСИЈА ЗА МАТЕРИЈАЛНА ПИТАЊА:

председник Филиповић Албе, адвокат из Суботице, заменик председника УО

чланови: Лазар Хаџић, адвокат у пензији из Новог Сада
Енглер Др Никола, адвокат из Суботице
Кениг Др Јулије, адвокат из Новог Сада
Савић Сава, адвокат из Новог Сада
Мићковић Данило, адвокат из Зрењанина

КОМИСИЈА ЗА ОРГАНИЗАЦИОНА И СТАТУТАРНА ПИТАЊА:

председник Милорад Ботић, адвокат из Новог Сада, члан УО

чланови: Др Кениг Јулије, адвокат из Новог Сада
Миковић Милан, адвокат из Панчева
Рончевић Стеван, адвокат из Новог Сада
Корхеџ Золтан, адвокат из Суботице
Мишић Славко, адвокат из Новог Сада
Јовановић Др Милан, адвокат из Новог Сада

КОМИСИЈА ЗА ЕТИКУ И ПРИМЕНУ ТАРИФЕ:

председник Араницки Др Федор, адвокат из Сремске Митровице, члан УО

чланови: Кениг Др Јулије, адвокат из Новог Сада
Милић Томислав, адвокат из Новог Сада

КОМИСИЈА ЗА ПРОПИСЕ:

председник Миковић Милан, адвокат из Панчева
чланови: Др Стојан Михајловић, адвокат из Зрењанина
Слободан Бељански, адвокат из Новог Сада
Попадић Војислав, адвокат из Новог Сада
Бошњак Иван, адвокат из Сомбора

КОМИСИЈА ЗА МЕЂУНАРОДНЕ ВЕЗЕ:

председник Варади Др Јожеф, адвокат из Зрењанина, председник УО

чланови: Др Федор Араницки, адвокат из Ср. Митровице
Дамјан Борђе, адвокат из Зрењанина
Филиповић Албе, адвокат из Суботице
Хил Јосип, адвокат из Бачког Петровца

ФОРМИРАН ЈЕ РАДНИ ОДБОР ЗА ПРОСЛАВУ:

председник: Милорад Ботић, адвокат из Новог Сада, члан Управног одбора

предпоставља да се је тужилац одрекао и тужбеног тражења. —

Тачно је да је тужилац на дан 6. IV 1970. послао телеграм суду с молбом да се расправа одгоди услед болести лица које заступа тужиоца. Међутим, тај телеграм није могао спречити наступање правних последица из чл. 479 Зпп. Суд је ценио тај навод тужиоца и није прихватио предлог да се расправа одгоди. С тим закључком се саглашава и Врховни привредни суд, јер у овом спору се није појавило ни једно лице као пуномоћник тужиоца нити је спор био у таквом стадијуму да је управо одређено лице морало приступити на рочиште због компликованости.”

Средства намењена за субвенционирање станарине која су преостала као вишак могу се орочити код банке.

(Пресуда Врх, привр. суда Урж бр. 251/68—3)

Служба друштвеног књиговодства наложила је Опћини Б. да изврши повраћај средстава за покриће разлике у станарини у износу од 2.321.757,34 дин. јер да овај износ није могла положити у депозит код банке и орочити их. —

У покренутом управно-рачунском спору првостепени суд је одбио тужбу ради поништаја рјешења СДК полазећи са становишта да се средства за субвенционирање станарине не могу орочити код банке ради одобравања кредита. —

Другостепени суд је уважио жалбу и пренаучио оспорену првостепену пресуду, те рјешење СДК поништио. —

Из образложења:

„Међу странкама је спорно правно питање да ли је тужилац поступао по закону када је средства намењена за субвенционирање станарине, која су преостала као вишак, орочио код банке. Чланом 1. Закона о издавању средстава за стамбену изградњу прописано је да су радне организације и друга друштвено правна лица, као и државни органи дужни да на укупан износ средстава из којих плаћају допринос из личног дохотка из

радног односа издавају средства по стопи од 4% у фонда заједничке потрошње са наменом за стамбену изградњу. Даље је прописано у чл. 2 цитираног закона да та средства служе за покриће разлике у стаиарини, (субвенционирање) закључно од 1969. а да опћинске скупштине та средства уплаћују код Службе друштвеног књиговодства. Није спорно да је тужилац преостала средства за субвенционирање станарине орочио код Н. б. фил. у Б. Упутство о друштвеним средствима која се могу орочавати код банака и искористити за улагање у обвезнице благајничке записе („Службени лист СФРЈ” бр. 17/63) није изричито предвидело могућност депозитовања и орочавања средстава за субвенционирање станарине. Међутим, у тач. 13. поменутог упутства предвиђена је могућност да се и остала слободна средства могу улагати код банака на укамаћење. Ово Упутство донесено је у 1963. години када није било законског прописа којим је предвиђена могућност издавања средстава за стамбену изградњу односно утврђивање и формирање средстава за субвенционирање тако да се ова средства која служе за субвенционирање могу третирати као средства предвиђена у тач. 13. Упутства као „остала средства” Законом о издавању средстава за стамбену изградњу који је донесен у 1965. години и објављено у Службеном листу СФРЈ бр. 35/65 није забрањена могућност орочавања средстава. Стога је прво степени суд заузео погрешно становиште када је нашао да тужилац није могао орочити средства за субвенционирање станарине која су преостала након субвенционирања као слободна и када је тужбу одбио. —

Према становишту Врховног привредног суда обзиром да Законом о средствима привредних организација није забрањено орочавање средстава за субвенционирање станарине а да других законских прописа и нема која би регулисала ово питање, то Врховни привредни суд сматра да је орочавање ових средстава дозвољено и целисходно ако су она слободна, па је оспорено рјешење неправилно због тога што је наложено тужиоцу да изврши повраћај положених средстава за покриће станарине у 1966. години.”

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА АК У САПВ

На седници Управног одбора Адвокатске коморе у САПВ која је одржана 5. IX. 1970. године донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај, председника секретара и референата о раду Коморе.

2) Формиране су следеће комисије

КОМИСИЈА ЗА МАТЕРИЈАЛНА ПИТАЊА:

председник Филиповић Албе, адвокат из Суботице, заменик председника УО

чланови: Лазар Хаџић, адвокат у пензији из Новог Сада
Енглер Др Никола, адвокат из Суботице
Кениг Др Јулије, адвокат из Новог Сада
Савић Сава, адвокат из Новог Сада
Мићовић Данило, адвокат из Зрењанина

КОМИСИЈА ЗА ОРГАНИЗАЦИОНА И СТАТУТАРНА ПИТАЊА:

председник Милорад Ботић, адвокат из Новог Сада, члан УО

чланови: Др Кениг Јулије, адвокат из Новог Сада
Миковић Милан, адвокат из Панчева
Рончевић Стеван, адвокат из Новог Сада
Корхеџ Золтан, адвокат из Суботице
Мишић Славко, адвокат из Новог Сада
Јовановић Др Милан, адвокат из Новог Сада

КОМИСИЈА ЗА ЕТИКУ И ПРИМЕНУ ТАРИФЕ:

председник Араницки Др Федор, адвокат из Сремске Митровице, члан УО

чланови: Кениг Др Јулије, адвокат из Новог Сада
Милић Томислав, адвокат из Новог Сада

КОМИСИЈА ЗА ПРОПИСЕ:

председник Миковић Милан, адвокат из Панчева
чланови: Др Стојан Михајловић, адвокат из Зрењанина
Слободан Бељански, адвокат из Новог Сада
Попадић Војислав, адвокат из Новог Сада
Бошњак Иван, адвокат из Сомбора

КОМИСИЈА ЗА МЕЂУНАРОДНЕ ВЕЗЕ:

председник Варади Др Јожеф, адвокат из Зрењанина, председник УО

чланови: Др Федор Араницки, адвокат из Ср. Митровице
Дамјан Борђе, адвокат из Зрењанина
Филиповић Албе, адвокат из Суботице
Хил Јосип, адвокат из Бачког Петровца

ФОРМИРАН ЈЕ РАДНИ ОДБОР ЗА ПРОСЛАВУ:

председник: Милорад Ботић, адвокат из Новог Сада, члан Управног одбора

чланови: Др Јожеф Варади, адвокат из Зрењанина
Олга Царић, адвокат из Новог Сада
Борбе Романовић, адвокат из Новог Сада
Светислав Петровић, адвокат из Суботице
Богољуб Стојковић, адвокат из Панчева
Борбе Радић, адвокат из Бечеја
Иван Матијевић, адв. прип. из Новог Сада
Др Војин Мијатовић, адвокат из Новог Сада
Др Павле Хорватовић, адвокат из Новог Сада
Хелена Узелац, адвокат из Новог Сада
Др Милан Јовановић, адвокат из Новог Сада
Теодор Шапоњац, адвокат из Новог Сада
Золтан Корхец, адвокат из Суботице
Владимир Трухар, адвокат из Ср. Митровице
Славко Жива, адвокат из Зрењанина
Владимир Козодеровић, адвокат из Сомбора

4) Решавано је о молбама за упис у именик адвоката.

5) Решењем бр. 287/1970 брише се из именика адвоката Др Олга Жегарац-Чубрило адвокат из Панчева, са даном 31. јули 1970. године, због заснивања радног односа. За преузиматеља одређен је Чубрило Станко адвокат из Панчева.

6) Решењем бр. 287/1970 уписује се у именик адвокатских приправника АК у САПВ са даном 5. IX. 1970. године Делибашић Драгутин, са адвокатско приправничком вежбом код Делибашић Борба адвоката у Врбасу.

7) Решењем бр. 313/1970 уписује се у именик адвокатских приправника АК у САПВ Седер Стјепан са адвокатско приправничком вежбом код Булум Владимира, адвоката у Сремским Карловцима са даном 5. IX. 1970. године.

8) Решењем бр. 307/1970 уписује се у именик адвокатских приправника АК у САПВ Рамач Иван са даном 5. IX. 1970. године са адвокатско приправничком вежбом код Рамач Михајла адвоката у Новом Саду.

9) Решењем бр. 273/1970 решена је молба за исплату посмртнине удове Ане Хофер из Руме иза њеног преминулог супруга пок. Хофер Жељка бившег адвоката у Руми.

10) Решењем бр. 262/1970 решена је молба за исплату посмртнине удове Миле Лозанић из Београда иза њеног преминулог супруга пок. Др Славка Лозанића адвоката у пензији из Зрењанина.

11) Решењем бр. 264/1970 евидентира се уговор о правној помоћи закључен 1. VII. 1970. године између Нинков Велимира, адвоката у Врбасу са Предузећем за газдовање становима, надзор и урбанизам у Врбасу.

12) Решењем бр. 241/1970 узет је на знање извештај Гвозденац Драгољуба, адвоката у Новом Саду да је раскинуо уговор о пружању правне помоћи са „Техноградњом” грађ. зан. пред. из Новог Сада са 1. VI. 1970. године.

13) Решењем бр. 304/1970 евидентира се уговор о правној помоћи закључен 27. VIII. 1970. године између Перих Веселина, из Новог Бечеја и ПД „Соколац“ из Новог Бечеја.

14) Решењем бр. 490/1969 узет је на знање извештај секретара да је Врховни суд Војводине одбио тужбу Кастратовић Миљана, дипломираног правника из Београда против АК у САПВ ради поништења решења 499/69 од 20. II. 1970. године којим је одбила захтев Кастратовић Миљана за упис у именик адвоката јер не испуњава услов из чл. 13 тач. 7 ЗОА.

15) Решењем бр. 314/1970 оболелом адвокату Павков Сими, из Пландишта за привременог заменика одређен је Вишацки Миленко, адвокат из Вршца.

16) Решењем бр. 309/1970 Секељ Јован, адвокатски приправник из Зрењанина са адвокатско приправничком вежбом код Секељ Јована из Зрењанина са 27. VIII. 1970. године прекинуо је адвокатску приправничку вежбу због одслужења редовног војног рока.

17) Решењем бр. 316/1970 Бељански Лазар наставио је адвокатско приправничку вежбу код адвоката Кромпић Станка адвоката у Новом Саду са даном 17. VII. 1970. године након повратка са одслужења редовног војног рока.

18) Решењем бр. 281/1970 Зарић Борислава, адвокатски приправник, из Новог Сада прекинула је адвокатско приправничку вежбу са 31. VIII. 1970. године код Срећков Мирославе адвоката у Новом Саду и исту наставила са 1. IX. 1970. године код Ралетић Милана адвоката у Новом Саду.

19) Решењем бр. 282/1970 у смислу чл. 59 тач. 7 ЗОА Кости Хаџи мл. адвокату у Новом Саду одобрено је невршење адвокатуре до краја 1971. године због стручног усавршавања и стицања титуле доктора правних наука. Привремени заменик и даље остаје Перуџа Александар, адвокат у Новом Саду.

20) Решењем бр. 246/1970 брише се из именика адвоката Хаген Др Владислав адвокат из Старе Моравице са 10. јулом 1970. године због пензионисања. За преузиматеља је одређен Бери Иштван адвокат у Бачкој Тополи.

21) Решењем бр. 249/1970 брише се из именика адвоката Патић Др Борислав адвокат у Панчеву са 1. VIII. 1970. године због пензионисања. За преузиматеља је одређен Јосимов Петар адвокат из Панчева.

22) Решењем бр. 252/1970 брише се из именика адвоката Милан Попов, адвокат у Вршцу са 30. VI. 1970. године због пензионисања. За преузиматеља је одређен Вишацки Миленко, адвокат у Вршцу.

23) Решењем бр. 258/1970 брише се из именика адвоката Ранисављев Борбе, адвокат из Ирига са 4. VII. 1970. године због заснивања радног односа. За преузиматеља је одређен Жарковић Жарко, адвокат из Ирига.

24) Решењем бр. 273/1970 брише се из именика адвоката Хофер Жељко, адвокат из Руме са 9. VII. 1970. године услед

смрти, за преузимаатеља је одређен Мајсторовић Бранислав, адвокат у Руми.

25) Решењем бр. 277/1970 брише се из именика адвоката Јовановић Лука, адвокат из Новог Сада са даном 1. VIII. 1970. године због заснивања радног односа. За преузимаатеља је одређен Микин Милан, адвокат у Новом Саду.

26) Решењем бр. 295/1970 брише се из именика адвоката Грабовачки Милош, адвокат у Инђији са 1. IX. 1970. године због пензионисања. За преузимаатеља је одређен Јовановић Миодраг, адвокат у Инђији.

27) Решењем бр. 250/1970 узето је на знање да је Јосимов Петар, са 1. јулом 1970. године преселио седиште своје адвокатске канцеларије из Ковачице у Панчево.

28) Решењем бр. 259/1970 узима се на знање да је Жарковић Жарко, адвокат из Новог Сада са 4. VII. 1970. године преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Ирит.

29) Решењем бр. 249/1970 оболелом адвокату Петров Константину, из Вршца за привременог заменика одређен је Војислав Маринков, адвокат у Вршцу.

30) Решењем бр. 251/1970 брише се из именика адвокатских приправника са даном 1. VII. 1970. године Јокић Божа, адвокатски приправник из Панчева са вежбом код Миковић Милана, адвоката у Панчеву, због заснивања радног односа.

31) Решењем бр. 293/1970 брише се из именика адвокатских приправника Јовин Владислав, адвокатски приправник из Оцака, са адв. прип. вежбом код Ђук Славка, адвоката у Оцацима са 15. VIII. 1970. године.

32) Решењем бр. 257/1970 Вучинац Антун, адвокатски приправник из Новог Сада променио је адвокатско приправничку вежбу с тим да од 1. јула 1970. године исту обавља код Плачков Борба, адвоката у Новом Саду.

33) Решавано је и о другим текућим питањима.

УПРАВНИ ОДБОР АК У САПВ

ИЗ САВЕТА АДВ. КОМОРЕ У САПВ

На седници Савета Адвокатске коморе у САПВ која је одржана 11. септембра 1970 извршено је конституисање те је за председника Савета изабран др. Јован Дорошки, за заменика председника Пал Баркањи, а за секретара Богољуб Стојковић.

Савет АК у САПВ

ИЗ КЊИГОВОДСТВА КОМОРЕ

Позивају се сви чланови Коморе да уплате IV. четврт чланарине за 1970. годину, као и претплату на „Гласник“. Уједно доспева уплата и 120 н. д. ванредну уплату, по решењу Скупштине од 6. јуна 1970. год., за прославу 50 год. од оснивања Коморе. Позивају се сви чланови Коморе да одмах изврше све те уплате. Они који су већ платили нешто на име ванредне уплате по решењу Скупштине, нека одбију од 120 н. д. износ извршене уплате. Уједно се позивају да плате и 1% бруто промета, за 9. месеци 1970. године, као и све неуплаћене остатке. Уплате се врше на текући рачун Адвокатске коморе у САПВ бр. 657-8-419, а на полеђини извештаја навести зашто се уплата врши.

Извештавају се сви чланови фонда посмртнине да је 4. септ. 1970. преминуо члан др. Михајло Атанацковић, пенз. адвокат, из Панчева, па се позивају да изврше уплату од 10 н. д.

Књиговодство Коморе.

УПИС У ИМЕНИК АДВОКАТА АК У САПВ

Пошто су се оба органа који одлучују о упису у именик адвоката, Управни одбор и Савет, сагласили да постоје сви услови за упис у именик адвоката, то су на основу чл. 93 тач. 4, чл. 87 тач. 3 чл. 13, тач. 1, 2, 3, 6 и 7 ЗОА, чл. 13 ст. 2 Закона о правосудном испиту, те чл. 7 и 9 Статута АК у САПВ, уписује се у именик адвоката са даном 11. IX. 1970. године. С решењем број:

- 201/1970 Кијац Милован — Нови Сад
- 270/1970 Радовић Никола — Стара Пазова
- 280/1970 Игић Сава — Шид
- 285/1970 Др Калмар Отокар — Кањижа
- 296/1970 Грабовачки Милош — Инђија
- 301/1970 Павлов Славко — Темерин
- 305/1970 Попов Милан — Вршац
- 315/1970 Чолаковић Недељко — Ковачица
- 317/1970 Нонин Глиша — Бачко Петрово Село
- 318/1970 Прентовић Урош — Фекетић
- 320/1970 Живков Милош — Кикинда

АДВОКАТСКА КОМОРА САПВ

У 11. БРОЈУ „ГЛАСНИКА“ БИБЕ ОБЈАВЉЕН ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ, СА ИЗВЕШТАЈЕМ О НОВОЈ ЦЕНИ ПРЕТПЛАТЕ, ПА СЕ УМОЉАВАЈУ СВИ ПРЕТПЛАТНИЦИ ДА ИЗМИРЕ СТАРУ ПРЕТПЛАТУ.

Уредништво „ГЛАСНИКА“

АДВОКАТСКА КОМОРА У САП ВОЈВОДИНИ НАЛАЗИ СЕ У НОВОМ САДУ, УЛИЦА ЗМАЈ ЈОВИНА бр. 20, ПА СЕ НА ТУ АДРЕСУ ТРЕБА ОБРАЂАТИ КОМОРИ.

Адвокатска комора у САПВ

КАКО СЕ ПРИБЛИЖАВА КРАЈ 1970. ГОДИНЕ ТО СЕ УМОЉАВАЈУ СВИ АДВОКАТИ ДА НАЈКАСНИЈЕ ДО 25. ДЕЦЕМБРА 1970. ГОДИНЕ УПЛАТЕ ЦЕЛУ ЧЛАНАРИНУ, ПРЕТПЛАТУ НА „ГЛАСНИК“, 1% БРУТО КОМОРСКИ ДОПРИНОС, НАКНАДНУ ЧЛАНАРИНУ ЗА 1970. КАО ДОПРИНОС ЗА ТРОШКОВЕ ПРОСЛАВЕ О 50. ГОДИНА ОД ОСНИВАЊА КОМОРЕ, КАО И ЕВЕНТУАЛНЕ ДРУГЕ ОБАВЕЗЕ. СВЕ УПЛАТЕ СЕ ВРШЕ НА ТЕКУЋИ РАЧУН АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ У САПВ КОД СДК НОВИ САД бр. 657-8-419.

КЊИГОВОДСТВО КОМОРЕ.

„ГЛАСНИК“ излази сваког месеца / Издавач и власник: Адвокатска комора у САПВ, Нови Сад, Змај Јовина 20 / Уређује одбор: Милорад Ботић, гл. и одг. уредник. Коста Хаџи, уредник, Славко Мишић, Оливер Новаковић и Золтан Корхеџ чланови одбора / Одговорни уредник: Милорад Ботић, адвокат, Нови Сад, Нар. хероја 6 / Текући рачун: 657-8-419 / Годишња претплата 30 н. д. / Цена једног броја 3 н. д. / Штампана „Будућност“, Нови Сад, Шумадијска 12

